

Le-johdos *kiinnostelee*

Vuosina 2015–2020 sanastettujen *le*-vartaloisten johdosten
rakenne, merkitys ja leksikaalistuminen

Roosa Virtanen

Pro gradu -tutkielma

Kieliasiantuntijuuden tutkinto-ohjelma, suomen kieli

Kieli- ja käännöstieteiden laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Huhtikuu 2026

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä

Pro gradu -tutkielma

Kieliasiantuntijuuden tutkinto-ohjelma, suomen kieli

Roosa Virtanen

Le-johdos *kiinnostele*: Vuosina 2015–2020 sanastettujen *le*-vartaloisten johdosten rakenne, merkitys ja leksikaalistuminen

Sivumäärä: 52

Pro gradu -tutkielmassani tarkastelen vuosina 2015–2020 sanastettujen *le*-johdosten rakennetta, merkitystä ja leksikaalistumista. *Le*-johdoksella tarkoitan tyypillisesti kantasanaanansa laadun muutosta luonnehtivia *-ele-*, *-ile-*, *-(i)Ctele-* ja *-ske(nte)le-*johtimisia verbijohdoksia, kuten *laulella* ja *lueskella*. Tavoitteenani on tarjota kattava yleiskuva johdostyypistä nykyisellään: sen leksikaalisista, johto-opillisista, kieliopillisista ja semanttisista piirteistä. Lisäksi pyrin selvittämään, ovatko *le*-johdokset lähinnä hetkellisiä muodosteita vai vakiintuvatko ne yleiskieleen. Tätä tutkin sen perusteella, mitkä sanoista on otettu Kielitoimiston sanakirjaan.

Aineistoni koostuu 131 sanasta (145 esiintymästä), jotka ovat peräisin Kotimaisten kielten keskuksen ylläpitämästä sisäisestä tietokannasta Nykysuomen sana-arkistosta. Sinne johdokset on poimittu pääosin painetusta mediasta. Käsittelen aineistoa sekä laadullisesti että määrällisesti, mutta painotan laadullista analyysyä, jonka havainnollistamisen tukena määrälliset huomiot toimivat. Tutkielmani kuuluu sanastontutkimuksen, johto-opin ja sanakirjantutkimuksen alaan. Lähtökohtana sille toimii erityisesti Leena Kytömäen (1990) huomiot nominien lisääntymisestä *le*-johdosten kantoina.

Aineisto osoittaa, että nomininit ovat *le*-johdosten kantasanoina yleisempiä, mutta ero verbikantoihin on maltillinen. Kuitenkin myös verbikantaisten johdosten perimmäisissä kannoissa on paljon nomineja. Verbikantaisille *le*-johdoksille yleinen kanta on supistumaverbi, ja supistumajohdin *-A-* hahmottuu joissain tapauksissa jopa yhdysjohtimeksi *-ile-*johtimen kanssa. Koska johdin *-ile-* liittyy erityisesti nomineihin ja supistumaverbeihin, voi tyypillisin *le*-johdin olla muuttumassa johtimesta *-ele-* johtimeen *-ile-*. Yhdysjohtimet ovat aineistossa melko yleisiä, ja vaikka ei olekaan varmaa, miksi jonkin verbimuodon yli loikataan suoraan *le*-johdokseen, on todennäköistä, että se mielletään erityisen verbimäiseksi muodoksi.

Tämän aineiston valossa sanakirjaan otetaan vain vähän *le*-johdoksia, ja niistä suurin osa merkitään tyyliltään arkisiksi, yleiskielestä poikkeaviksi. Nominikantaisuuden trendi näkyy myös näissä sanakirjaleksemeissä. Nominin suhde *le*-johdokseensa on mutkikkaampi kuin verbin omaansa, mikä synnyttää suuremman tarpeen myös sanakirja-artikkeleille.

Avainsanat: leksikologia, sananmuodostus, johdokset, uudissanat, leksikografia, johto-oppi, leksikaalistuminen, *le*-johdokset

Sisällys

1	Johdanto	5
1.1	Tutkimuksen tavoitteet	5
1.2	Aiempi tutkimus	6
1.3	Eettiset lähtökohdat	7
1.4	Tutkielman rakenne	8
2	Sanaston karttuminen	9
2.1	Uudissana	9
2.2	Johtaminen sananmuodostuksen keinona	10
2.3	Produktiivisuus	12
2.4	Vakiintuminen ja leksikaalistuminen	12
2.5	Sanakirjatyön periaatteet	13
3	Le-johdokset	16
3.1	Le-johdosten ominaisuudet	16
3.2	Le-johdosten historia	18
4	Aineisto ja menetelmät	20
4.1	Aineiston esittely	20
4.2	Aineiston käsittely	21
4.3	Aineiston suhde sanakirjoihin	22
5	Analyysi	24
5.1	Katsaus kantasanoihin	24
5.1.1	Deverbaalisten ja denominaalisten johdosten suhde	24
5.1.2	Vierasperäisyys	27
5.2	Johto-opillinen analyysi	29
5.2.1	Aineiston le-johtimet	30
5.2.2	Aineiston johdoskerrostumat	33
5.2.3	Epäselvyys ja muotittaminen	34
5.3	Kieliopillinen analyysi	35
5.4	Semanttinen analyysi	38

5.5	Aineiston le-johdokset sanakirjoissa	41
5.5.1	Kielitoimiston sanakirja	41
5.5.2	Muut sanakirjat	44
6	Lopuksi	46
	Lähteet	49

1 Johdanto

Johtaminen on suomen kielessä luonteva tapa muodostaa uusia sanoja. Vaikka nykykielessä yhdyssubstantiivit ovat ylivoimaisesti yleisin uudissanatyyppi, moni johdostyyppikin kartuttaa sanastoamme taajaan. (Eronen 2007, 31–33.) Melko produktiivinen tyyppi ovat esimerkiksi le-johdokset, joiksi kutsun *-ele-*, *-ile-*, *-(i)Ctele-* ja *-ske(nte)le-* johtimisia verbijohdoksia, kuten *laulella* ja *lueskella*. Ne luonnehtivat kantasansa laadun muutosta, ja tyypillisimpiä niistä ovat toistuvuutta tai jatkuvuutta ilmaisevat frekventatiivijohdokset (VISK § 353). Le-johdokset ovat usein spontaaneja ja hetkellisiä – uudissanoista puhutaan vasta niiden vakiinnuttua käyttöön. Sananmuodostuksessaan erityisen luova ystäväni on käyttänyt esimerkiksi johdoksia *snacksäillä* ja *nähdäillä*, mutta vielä en ole havainnut niitä muualla, varsinkaan sanakirjoissa. Kielenkäyttäjien luovuus on aina kiinnostavaa tarkasteltavaa, ja juuri le-johdosten pariin minut on innoittanut omat havaintoni niiden runsaudesta ja ilahduttavasta luonteesta.

1.1 Tutkimuksen tavoitteet

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastelen vuosina 2015–2020 sanastettuja *le*-vartaloisia verbijohdoksia ja niiden leksikaalistumista. Tavoitteenani on selvittää, millaisia nykykielen le-johdokset ovat muodoltaan ja merkitykseltään sekä ovatko ne vain hetkellisiä muodosteita vai vakiintuvatko ne jopa sanakirjaleksemeiksi asti. Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

1. Millaisista kantasanoista le-johdoksia muodostetaan?
2. Millaisia morfologisia ja semanttisia piirteitä le-johdoksilla on?
3. Millaiset le-johdokset ovat leksikaalistuneet?

Hypoteesini on, että nominien osuus kantasanoista on merkittävä, mikä todistaisi jo 90-luvulla noteeratun trendin jatkuneen tai jopa kiihtyneen (Kytömäki 1990). Tämän taas uskon muuttavan johdosten semanttista kenttää vähemmän frekventatiiviseksi (Räisänen 1995, 453). Arvelen uusien le-johdosten kannoista löytyvän myös runsaasti lainasanoja englanninkielisen mediatulvan vaikutuksesta. Lisäksi uskon vain laaja-alaisia ja pitkäaikaisia ilmiöitä kuvaavien johdosten vakiintuvan ja leksikaalistuvan.

Aineistoni on koostettu Kotimaisten kielten keskuksen (tästedes Kotus) Nykysuomen sanarkistosta. Samaa aineslähdettä on käyttänyt ainakin Laura Tyysteri (2015) väitöskirjassaan. Kyseessä on Kotuksen sisäinen tietokanta, jota käytetään sanastuksessa ja hyödynnetään

sanakirja- ja kielenhuoltotyössä sekä tutkimuksessa. Erittelin aineiston sanojen morfologisia, kieliopillisia ja semanttisia piirteitä, ja tarkastelin niiden esiintymistä sanakirjoissa. Analyysini perustuu näistä nouseviin huomioihin. Tutkielman menetelmä on siis ensisijaisesti laadullinen, mutta esitän myös määrällisiä tietoja ilmiöiden havainnollistamiseksi. Johdosten vakiintumista tutkin sanakirjahauilla Kielitoimiston sanakirjasta, mutta otan huomioon myös niiden esiintymisen tämän edeltäjissä Suomen kielen perussanakirjassa ja Nykysuomen sanakirjassa. Käytän analyysin apuna myös muita sanakirjoja, kuten Suomen murteiden sanakirjaa.

Tutkielma kuuluu sanastontutkimuksen alaan, ja sen teoreettista taustaa valaisen johto-opin ja uudissanatutkimuksen avulla. Lisäksi leksikografian eli sanakirjantutkimuksen ja sanakirjatyön periaatteet tukevat johdosten vakiintumisen tarkastelua. Keskeisimpiä käsitteitä ovat uudissana, johtaminen, le-johdos ja leksikaalistuminen.

Tämän tyyppiselle tutkimukselle on tarvetta, sillä le-johdosten vakiintumisesta ei ole tietääkseni aiempaa tutkimusta. Se tarjoaa myös hyödyllisen yleiskuvan le-johdosten muodostuksesta ja käyttäytymisestä nykykielessä. Leena Kytömäki huomioi tämän tyyppisten johdosten lisääntyneen jo 90-luvulla. Hän arvioi niiden trendikkyuden lisääntyneen nominikantaisuuden myötä ja puhuu jopa verbitaudista (vrt. substantiivitauti tai -tyyli). (Kytömäki 1990, 50.) Tutkielmani voi tuoda tietoa siitä, miten tarttuva tuo tauti on ollut.

1.2 Aiempi tutkimus

Uudissanat ovat ehtymätön tutkimuksen aihe, sillä uutta aineistoa syntyy jatkuvasti. Uudissanatutkimusta on viime aikoina tehnyt esimerkiksi Laura Tyysteri (2015), joka tutki väitöskirjassaan yhdyssanarakenteiden produktiivisuutta. Tyysterin tutkimus osoittaa, että vaikka yhdyssanojen osuus kaikista uudissanoista onkin muita sanastonkartutuskeinoja selvästi suurempi, on yhdyssanaston rakenne muuttumassa aiempaa yksinkertaisemmaksi ja prototyyppisemmäksi. Yleistajuisen perusoppaan uudissanoista on kirjoittanut Riitta Eronen (2007).

Tämä teos tarjoaa hyödyllistä taustaa myös vakiintumisen tarkastelulle, sillä Eronen käsittelee uudissanoja suhteessa sanakirjaan ja sanakirjatyöhön. Toisaalta hän korostaa uudissanojen kuvaavan oivasti aikakautensa ilmiöitä, vaikka ne eivät yleiskieleen vakiintuisikaan.

Suomen sanaston kehitystä on tutkinut esimerkiksi Petri Lauerma (2020) vertailemalla Martti Rapolan 1930–50-luvuilla keräämää 1800-luvun sanastoa Uudissanasto 80:een, joka ilmestyi vuonna 1979 Nykysuomen sanakirjan ja Suomen perussanakirjan välissä. Näiden kahden välillä lainojen ja yhdyssanojen määrä on kasvanut merkittävästi, kun taas johdosten määrä on

vähentynyt useita kymmeniä prosentteja. Johdosten aiempaan suosioon ovat vaikuttaneet aikansa asenteet ja vierasperäisen aineksen karttaminen. Nykypäivänä suomen sanaston karttamiseen vaikuttavat mitä todennäköisimmin globalisaatio ja englannin malli, mikä tekee johdosten roolista muiden uudismuodosteiden joukossa erityisen mielenkiintoisen tutkimuskohteen.

Runsaasti on tehty myös suomen kielen johdostyyppien tutkimusta, ja varsinkin vanhemmissa tutkimuksissa pyrkimys johdosten selvärajaiseen morfologiseen ja semanttiseen luokitteluun korostuu. Tälle tutkielmalle hedelmällisintä tutkimusta on julkaissut Leena Kytömäki (1977; 1990; 1991; 1992a; 1992b), jonka havainnot erityisesti nominien yleistymisestä le-johdosten kantoina toimivat tämän tutkielman pohjana. Lisäksi Pentti Suihkosen (1994) väitöskirja frekventatiividerivaatiosta suomen murteissa on osoittautunut tutkielmalleni hyödylliseksi, ei ainoastaan huolellisen frekventatiivien kuvauksensa puolesta, vaan myös esiin tuomansa puhekielen näkökulman vuoksi. Katsaus murteiden rikkaaseen frekventatiivisuuteen antaa myös arvokasta tietoa aineistoni analysoinnin ja kantasanojen selvittämisen tueksi.

1.3 Eettiset lähtökohdat

Tämän tutkielman kannalta oleellista on tarkastella käsitteiden yleiskieli ja vakiintuminen eettisyyttä. On tärkeää ottaa huomioon, kenen kielestä puhutaan ja miten ja millaisia vaikutuksia sillä on. Yleiskieli on käsitteenä hankala, mutta koska tarkastelen sanojen esiintymistä Kieli-toimiston sanakirjassa (2024; tästedes KS), jota kuvataan sanakirjan esittelyssä suomen yleiskielen sanakirjaksi, on sitä oleellista käsitellä. Vaikka KS:ssa on niin preskriptiivisiä kuin deskriptiivisiäkin elementtejä, Kotimaisten kielten keskuksen julkaisemalla sanakirjalla on kuitenkin erityinen auktoriteettiasema ja mahdollisuudet kielen ohjailuun. KS:n selitteen mukaan yleiskieli on 'erikoiskielten sanastoa sisältämätön suositusten mukainen kirjoitettu ja puhuttu kieli; kirjakieli' (KS 2024 s.v. *yleiskieli*), mikä sekin korostaa ohjailun roolia. On siis hyvä tiedostaa, ettei yleiskielen sanakirja ole täysin ihanteellinen kuvaamaan kaikkien suomea käyttävien kieltä.

Koska tarkastelen sanojen päätymistä juuri yleiskielen sanakirjaan, on vakiintuminenkin osittain ongelmallinen käsite. Uudissanan päätymistä sanakirjaan voi pitää vedenpitävänä todisteena sen vakiintuneesta käytöstä, mutta samalla sanakirjan ulkopuolelle jää yhtä lailla vakiintunutta sanastoa. On kuitenkin tutkielman kannalta yksiselitteisempää todeta sanakirjaan otetun sanan olevan vakiintunut suhteellisen laajaan käyttöön kuin osoittaa, mitä kieleen vakiintunutta sanastoa sanakirjassa ei ole.

1.4 Tutkielman rakenne

Etenen luvussa 2 esittelemään tutkielman teoreettista viitekehystä sanastontutkimuksen näkökulmasta. Käsittelen luvussa uudissanan määritelmää, johtamista ja produktiivisuutta. Lisäksi avaatan sanojen vakiintumiseen liittyvää käsitteistöä ja sanakirjatyön periaatteita leksikaalistumisen tarkastelun taustaksi. Luvussa 3 keskityn kuvaamaan le-johdosten muotoa ja merkitystä, minkä lisäksi käsittelen lyhyesti sen historiaa. Tämän jälkeen siirryn aineiston ja analyysin pariin. Luku 4 kuvaa käyttämäni aineistoa ja menetelmiä sekä selittää aineiston suhdetta sanakirjoihin. Varsinaista analyysiä on luku 5. Luon ensin katsauksen aineiston kantasanoihin, minkä jälkeen analysoin johdoksia johto-opillisesti, kieliopillisesti ja semanttisesti. Alaluvussa 5.5 tarkastelen johdosten vakiintumista sanakirjojen avulla. Lopulta luvussa 6 koosan tärkeimpiä tuloksia ja päätelmiä yhteen ja pohdin niitä suhteessa aiempaan tutkimukseen.

2 Sanaston karttuminen

Tässä teorialuvussa nostan esiin tutkielmaan tiiviisti nivoutuvia sanastontutkimuksen käsitteitä. Ensin tarkastelen uudissanan määritelmää luvussa 2.1, minkä jälkeen paneudun johtamiseen sananmuodostuksen keinona luvussa 2.2. Luku 2.3 käsittelee johdosten produktiivisuutta ja luku 2.4 vakiintumisen ilmiötä ja käsitteistöä. Luvussa 2.5 luon vielä katsauksen sanakirjatyön periaatteisiin. Aiheilla on yhteys sekä morfologiseen että semanttiseen sanastontutkimukseen.

2.1 Uudissana

Uudissana eli neologismi on hiljattain kieleen tullut sana, joka on joko tietoisesti luotu tai löytänyt omia teitään kielenkäyttöön (Eronen 2007, 23). Tällaisia sanoja ovat uudismuodosteet, kuten johdokset ja yhdyssanat, merkityksenmuutokset eli niin sanotut uusiosanat, käännöslainat ja vierasperäiset lainasanat. Kaikki uudet sanat eivät kuulu selvärajaisesti yhteen edellisistä ryhmistä, vaan ne ovat saattaneet saada elementtejä useammasta (mt., 42). Kaikkiin sanaluokkiin on mahdollista syntyä uusia sanoja, mutta suljettuihin sanaluokkiin, kuten konjunktioihin, vähemmän ja vain kiteytymällä yksittäisistä sanamuodoista. Sen sijaan avoimiin sanaluokkiin, kuten verbeihin, uusia sanoja karttuu sananmuodostuksen keinoin tiheään tahtiin. (Koivisto 2013, 212–213.) Kieli elää jatkuvassa muutoksessa, joten uudissanoista harvat ovat ikuisia, mutta täysin spontaaneita ja kertakäyttöisiä luomuksia näihin ei lueta (Eronen 2007, 23; 42). Siksi hetkellisimmistä muodosteista on hankala puhua täsmällisin käsittein. Historiallisessa kielentutkimuksessa käytetään termiä ensiesiintymä (ks. esim. Rapola 1960), mutta sekään ei tämän tutkielman kannalta ole sopiva, sillä vaikka aineistossa on ensimmäisiä havaittuja uusien johdosten esiintymiä, ei mikään sano, etteivätkö ne ole voineet esiintyä muissa lähteissä myös aiemmin. Kansainvälisessä tutkimuksessa uudissana erotetaan hetkellismuodosteesta, jolle on englanninkielinen käsite *occasionalism* tai *nonce word*. Näiden hetkellismuodosteiden tarkoitus on lähinnä tyyllillinen, kun taas uudissanan tarkoitus on kartuttaa sanastoa. (Mattiello 2018, 24–26.)

Käsittelen aineistoni esiintymiä kuin ne olisivat uudissanoja, sillä näkökulmani on optimistinen – lähtökohtaisesti mikä tahansa niistä voisi vakiintua ja olla uudissana. Silti uusien muodosteiden määrittelemisen hankaluus on hyvä tiedostaa.

2.2 Johtaminen sananmuodostuksen keinona

Tavat muodostaa uusia sanaston jäseniä ovat niin vanhoissa kuin uusissakin muodosteissa samanlaisia, ja tärkeimpiä niistä ovat johtaminen ja yhdistäminen. Lisäksi sananmuodostus voi perustua esimerkiksi assosiaatioihin, analogiaan, kontaminaatioon, lyhentämiseen tai lainaamiseen, mutta nämä karttumistavat ovat huomattavasti vähemmän morfologisia kuin johtaminen ja yhdistäminen. Sanan on mahdollista syntyä myös ”tyhjästä”, mutta tämä on harvinaisin karttumistapa. (Koivisto 2013, 252.)

Kaikessa sananmuodostuksessa olennainen osa on analogialla. Olemassa oleva sanasto luo pohjan uuden muodostamiselle: malleja, sanahahmoja ja muotteja. (VISK § 146.) On jopa ehdotettu, että sananmuodostussääntöjä käytettäisiin ainoastaan erityisen produktiivisten sananmuodostustyyppien kuvaamiseen ja muut uudet sanat tulkittaisiin vain sanaryhmien analogiamallien pohjalta (Kytömäki 1991, 9). Muotiksi kutsutaan sellaista rakenteellista mallia, jonka avulla muodostetaan uusia sanoja. Uusia sanoja siis sovitetaan jo olemassa olevien sanojen määrittämiin valmiisiin muotteihin. (Koivisto 2013, 175–176.) Kielenkäyttäjät vain eivät ole niissä kovin tarkkoja, ja täten rakenteellista variaatiota ja epäjohdonmukaisuuksia syntyy helposti (Kytömäki 1992b, 69). Useimmiten uusi sana muodostuu muottiin sopivaksi tutuista osasista ja morfeemien määrä lisääntyy. Lähtökohtana oleva sana on lähtösana, ja muodostettua sanaston jäsentä, lekseemiä, nimitetään tulossanaksi, muodosteeksi, uudismuodosteeksi tai uudissanaksi. Käytän tässä tutkielmassa pääosin termejä uudismuodoste ja uudissana, ja johdoksista puhuttaessa käytän lähtösanan tilalla sen johdoksille varattua vaihtoehtoa kantasana. Uudissana on aina erimerkityksinen kuin lähtösanansa, mikä osoittaa sananmuodostuksen olevan myös semanttinen prosessi. (Koivisto 2013, 212.)

Johtaminen on uusien sanojen muodostamista jo olemassa olevista sanoista sanan loppuun liitettävien johdinosien avulla. Johdinosat eivät kuitenkaan ole varsinaisia päätteitä tai muitakaan liiteaineiksia, vaan ne kuuluvat uuden sanan, johdannaisen, vartaloon. Esimerkiksi sanoissa *marjastaa* ja *sienestää* kantasanoihin *marja* ja *sieni* on liittynyt infinitiivin tunnuksen lisäksi aines *-sta-*. Suomessa tällaisia johtimiksi kutsuttuja osasia on monenlaisia, mikä tekee kielestä loputtoman uudissanujen sammon. Johdosten osuus suomen sanavarastossa on huomattava, koska niille on tavallista toimia edelleen kantasanaan uusissa johdoksissa. Kantasanan ympärille voi näin muodostua runsaslukuisiakin sanueita. (Penttilä 1963, 272–273.) Tätä kutsutaan rekursiivisuudeksi, ja se ilmenee etenkin johtamisessa johtoketjuina, kuten *syödä* > *syöttää* > *syöttellä* > *syöttely*. Useamman johtimen kiteymä voi myös muodostaa uudissanan

ilman jotakin johtoketjun askelta. Tällainen yhdysjohdin on esimerkiksi johdoksen *sinutella* johdinosa *-ttele-*. (Koivisto 2013, 216–218.)

Johtimen avulla ilmaistaan usein jotain tilapäistä asiantilaa, mutta se voi myös vakiintua ilmaisemaan jotakin tiettyä käsitettä (Eronen 2007, 33–36). Johtamisen aukoton kuvaaminen on haastavaa, ellei mahdotonta, sillä kielenkäyttäjät ei yleensä ota huomioon johtosuuntaa tai johdoksen kerroksisuutta vaan toimii muottien ja korrelaatio-suhteiden mukaan (Kytömäki 1990, 62). Sen sijaan että kantasana ja johdin mekaanisesti yhdistettäisiin toisiinsa, mukautuu johdos ennakkomalleihin enemmän tai vähemmän säännöllisesti (Penttilä 1963, 273). Johdosmuottiin kuuluu kantasanaa edustava sanavartalo eli muuttujaosa ja johdin eli runko-osa (esim. *elä-* + *-ttä-*). Muotin runko-osaan on kytköksissä myös johdostyyppin ominaismerkitys. Muotin pohjalta muodostuu ja muodostetaan uusia johdoksia, mutta syntyä voi myös samantyyppisiä kantasanoja (vrt. *lika-* + *-inen* ja *kalta-* + *-inen*). (Koivisto 2013, 177–180.) Johtaminen on muotteihin perustuvista sananmuodostustavoista kaikkein säännöllisintä, mutta samoihin johdosmuotteihin sovitetaan hyvin erilaisia kantasanoja, mikä tekee niiden morfofonologisesta vaihtelusta perin epäsäännöllistä (Koivisto 2006, 566; 2013, 179). Kantasanojen fonologinen hahmo ja vartalonloppu saattavat joustaa johtimen edellä paljonkin sopiakseen muottiin. Johtimet ovat muutoin hyvin samankaltaisia kuin taivutustunnukset, mutta ne aiheuttavat sanavartaloissa suurempaa äännevaihtelua ja vaikuttavat kantasanan merkitykseen enemmän. (Koivisto 2006, 565–566.)

Uudet johdokset ovat usein selkeämpiä johdostyyppinsä edustajia kuin vanhat, sillä johdos käy sitä hämärämmäksi, mitä useammin se toistuu. Uudissanoilla on vahvemmat siteet kantasanaan ja toisiin saman tyyppin edustajiin, mikä saattaa herätellä kielenkäyttäjän soveltamaan muottia itsekin. (Kytömäki 1991, 24.) Johtamisen on todettu myös olevan altis trendeille. Jotkin johtimet ovat aina ajoittain suosituimpia kuin toiset. (Eronen 2007, 33–36.) Esimerkiksi lejohtimet olivat tällaisia jo 90-luvulla ja tuntuvat jatkavan suosiotaan (Kytömäki 1990, 70). Toisaalta johtamisen trendikkyys on kaiken kaikkiaan hiipunut aikojen saatossa, sillä nykyisin uudismuodosteet ovat merkittävästi aiempaa useammin yhdyssanoja. Historiallisesti johtamista on pidetty suomen kielelle erityisenä sananmuodostuskeinona, ja sitä on näin ollen vaalittu ja hyödynnetty laajemmin. (Lauerma 2020.)

Johtamisen rajoitukset ovat ennen kaikkea semanttisia. Monen johdostyyppin edustajia voisi johtaa mistä vain sanasta ilman, että ne olisivat kielenvastaisia, mutta semanttisesti siinä ei olisi järkeä, tai niille on jo käytössä jokin toinen ilmaisutapa. (Kytömäki 1991, 20.) Lisäksi

kielenulkoisilla seikoilla on aina vaikutuksensa sananmuodostukseen, joten johtamista kuvattaessa on äänne-, muoto- ja merkitysrakenteen ohella otettava huomioon esimerkiksi konteksti ja tyyli (Kytömäki 1992b, 75).

2.3 Produktiivisuus

Kaikki suomen johtimet eivät ole yhtä elinvoimaisia, vaan osa on produktiivisempia kuin toiset. Produktiivisuudella tarkoitetaan kielellisen rakenteen potentiaalia tuottaa saman muotin mukaisesti uusia ilmauksia (Tyysteri 2015, 55). Kyseessä on asteittainen ilmiö, jossa esimerkiksi johdostyypit asettuvat jatkumolle täysin produktiivisesta epäproduktiiviseen. Produktiivisen johdostyyppin ominaisuuksina pidetään läpinäkyvyyttä, säännöllisyyttä, kantasanallisuutta ja muodostuksen kattavuutta. Usein produktiivisuudesta puhutaan myös väljemmin karttuvuutena eli karttuuko sanastoon uusia johdostyyppien edustajia vai ei. (Koivisto 2013, 239–242.) Karttuvuuteen voivat vaikuttaa myös trendit, tai jokin johdostyyppi voi muuten vain yleistyä yllättäen (Vesikansa 1977, 12).

Produktiiviset johdostyypit ovat morfologisesti ja semanttisesti säännöllisiä, ja ne ovat siksi läpinäkyviä. Näillä on myös yleensä selvä kantasana. Lisäksi produktiivisuus näkyy siinä, että tyyppiin muodostetaan kattavasti uusia johdoksia, ja usein leksemejä onkin varsin suuri määrä. (Koivisto 2013, 239–241.) Epäproduktiivisten johdinten kohdalla kyse on lähinnä historiallisesta kieliopista, ja nykypäivän uudet sanat johtuvat pääsääntöisesti produktiivisilla johtimilla. Puoliproduktiivisina johtimina taas voidaan puhua sellaisista johtimista, joiden muodostamat johdannaisryhmät voivat kyllä tarpeen tullen suurentua, mutta vain rajallisesti. (Penttilä 1963, 274.)

2.4 Vakiintuminen ja leksikaalistuminen

Leksikaalistuminen liittyy sanojen vakiintumiseen, mutta tutkijat määrittelevät ilmiön eri tavoin. Vesa Koivisto (2013, 345) kuvaa leksikaalistumista laveasti kehitysprosessiksi, jossa ”useasta morfeemista koostuva kokonaisuus tiivistyy yhtenäisemmäksi sanayksiköksi”. Alpo Räisänen (1995, 456) sen sijaan puhuu leksikografisen määritelmän puolesta ja säästäisi leksikaalistumisen käsitteen sanakirjaleksemeille ja käyttäisi käsitettä idiomaattistuminen kuvaamaan esimerkiksi johdoksen merkityksen kehitystä irralliseksi kantansa ja johtimensa merkitysten summasta. Idiomaattistuneella sanalla on siis oma yksilöllinen merkityksensä sen sijaan, että se olisi ainoastaan osiensa summa. Joko sen merkitys on kokonaan eriytynyt, sen läpinäkyvyys on heikentynyt tai se on vakiintunut (läpinäkyväänkin) käyttöönsä erityisen

vankasti. Kaikkien sanakirjasta löytyvien sanojen voisi kuvitella olevan idiomaattistuneita, mutta todellisuudessa rajanveto on hankalaa, sillä kyseessä ei ole kaksijakoinen ilmiö vaan jatkumo. Jos johdosten vakiintumisen kuitenkin karkeistaisi kolmiportaiseksi, Kytömäen (1991, 12; 16) mukaan portaat voisivat olla seuraavanlaiset: vakiintumattomat läpinäkyvät, vakiintuneet läpinäkyvät ja vakiintuneet läpinäkymättömät johdokset. Vakiintuneiden mutta edelleen läpinäkyvien johdosten voisi näin ollen ajatella olevan leksikaalistuneita, kun taas läpinäkymättömiksi kehittyneet johdokset olisivat idiomaattistuneita. Myös Isossa suomen kieliopissa (2004; tästedes ISK) todetaan leksikaalistumisen koskettavan erityisesti johdoksia. Sen mukaan leksikaalistuma on jakamaton yksikkö, jota ei tuoteta tai hahmoteta johto-opillisesti. (VISK § 166.) Johdosten leksikaalistuessa niiden suhde kantasanoihinsa hämärtyy, ja johto-opilliset merkitykset haalistuvat (esim. *ommella* ja *kävellä*) (Suihkonen 1994, 59). Uudissanat eivät siis ole juurikaan leksikaalistuneita, vaan vasta tuon prosessin alussa. Selvytyksen vuoksi käytän kuitenkin tässä tutkielmassa termiä leksikaalistuminen, kun tarkastelen johdosten vakiintumista nimenomaan sanakirjalekseemeiksi. Muissa yhteyksissä puhun vakiintumisesta.

2.5 Sanakirjatyön periaatteet

Sanakirjatyötä ohjailee aina kyseisen sanakirjan käyttötarkoitus. Monien eri kohderyhmien erilaisiin tarpeisiin on mahdotonta tehdä sanakirjaa yhdellä ja samalla kaavalla, yleispätevin kriteerein. Yksikielisissä yleiskielen sanakirjoissa haasteena on laaja ja moninainen käyttäjäryhmä, sillä kaikkien tarpeita ei mitenkään voida huomioida. (Kudashev 2013, 24; 28; Lehtosalo–Tyysteri 2013, 12.) Lisäksi on otettava huomioon, että käyttötarkoitus ei välttämättä vastaa sanakirjan todellista käyttöä tai käyttäjien odotuksia. Yleiskielen sanakirjaa saatetaan nimittäin pitää lähes ylimaallisenä tiedonlähteenä, joka sisältää kaikki olemassa olevat sanat. (Lehtosalo–Tyysteri 2013, 16; Grönros 2013, 50.) Tällaisiin odotuksiin on tietenkin mahdotonta vastata, mikä tekee valintojen tekemisestä vielä haastavampaa.

Sanakirjojen tarkoituksen ytimessä on tietysti merkitysten selittäminen. Ei kuitenkaan minkä tahansa merkitysten, vaan kieliyhteisön yhteisesti hyväksymien, olennaisten merkitysten selittäminen. Vaikka rajanveto olennaisten ja epäolennaisten välille on vaikeaa ja täynnä kompromisseja, joitain yleiskielisten sanakirjojen tekemiselle tyypillisiä suuntaviivoja voidaan esittää. Sanakirjaan ottamisen kriteereinä ovat yleensä eritoten sanan yleisyys, elinvoimaisuus ja pitkäikäisyys. Valittavien sanojen on oltava laajasti käytössä, eli esimerkiksi erikoisalojen sanasto jää usein pois. Jo vanhentuneita sanoja harvoin valitaan, mutta myöskään aivan

vastikään kieleen ilmaantuneita sanoja ei ole tapana ottaa heti sanakirjaan. (Lehtosalo–Tyysteri 2013, 12–13.) Sanojen tulee siis olla niin vakiintuneita, että niiden voi olettaa jäävän kielenkäyttöön pitkäksi aikaa, sillä vaikka esimerkiksi tässä tutkielmassa käyttämäni KS onkin nykyisin tiuhaan päivittyvä verkkosanakirja, poistoja sieltä ei tehdä juurikaan. Nopeimmin sanakirjaan otetaan yleensä sellaisia sanoja, jotka täydentävät jotakin kokonaisuutta tai ovat yhteydessä merkittäviin yhteiskunnallisiin muutoksiin ja päätöksiin (Haapanen 2018). Ripeästi KS:aan päätyy todennäköisesti esimerkiksi sana *maastopalvaroitus*, jolla Ilmatieteen laitos ilmoitti korvaavansa sanat *ruohikko-* ja *metsäpalvaroitus* vuoden 2024 alusta (Kotus 2024, Kuukauden sana). Uuden sanan kohdalla on pohdittava myös läpinäkyvyyttä eli sitä, onko yhdyssana tai johdos täysin läpinäkyvä rakenneosiensa summa, jonka merkityksenselitys ei tuo käyttäjälle mitään sellaista tietoa, jota hän ei olisi jo päätellyt. Lisäksi lainasanojen kohdalla vakiintumisen arvioiminen on usein haastavaa, ja yleiskielestä tyyliltään poikkeavan, mutta yleistyneen, sanaston ottamista sanakirjaan voi joutua harkitsemaan tarkoin. (Lehtosalo–Tyysteri 2013, 12–13.)

Sanakirjatyötä ohjaa myös se, onko päämääränä kuvata kieltä sellaisena kuin se on vai vaikuttaa siihen kielenohjailulla. Deskriptiivisen eli kuvailevan ja normatiivisen eli ohjailevan sanakirjan raja on kuitenkin häilyvä, sillä kieltä on vaikea kuvailla ilman, että siihen heijastuu lainkaan tekijänsä kielikäsitys ja arvot. Kuvattu kieli ei myöskään voi kuvastaa täsmällisesti kaikkien käyttäjiensä kieltä. Toisaalta kielen ohjailua on mahdoton tehdä kuvaamatta kieltä. (Grönros 2013, 35–36.) Suomen suurimmat yleiskielen sanakirjat ovat perinteisesti olleet virallisen kielenhuollon välineitä, eivätkä täten ole edes pyrkineet puhtaaseen deskriptiivisyyteen. Niin Nykysuomen sanakirjalla (1951–1961), Suomen kielen perussanakirjalla (1990–1994) kuin Kielitoimiston sanakirjallakin (2004–) on aina ollut normatiivinen tehtävä. (Grönros 2013, 37–38.) On hyvä kuitenkin huomata, että kielenohjailua tehdään lähtökohtaisesti ja lopulta kieliyhteisön ehdoin. Vain kielenkäyttäjien hyväksymät ohjeet tai suositukset jäävät todellisuudessa elämään, ja kielenohjailun on siihen mukauduttava. (Grönros 2013, 52.) Vaikkei sanakirjalla olisikaan ohjailevaa tehtävää, normatiivisuus hiipii siihen kuin varkain erinäisten valintojen ja rajausten myötä. Jo se mitä sanakirjaan otetaan tai siitä jätetään pois, miten sanoja kuvataan ja millaisia esimerkkejä valitaan, heijastelee vallitsevia normeja. Mikäli sanakirjassa kuvataan esimerkiksi arkista kieltä tyylimerkinnöin, sekoittuu aiottu deskriptiivisyys kielen arvottamiseen. Normatiivisuus voi siis olla pikemminkin käyttäjän tulkinta kuin tekijän tarkoitus. (Grönros 2013, 37; 42–44.)

Normittamisen lisäksi kieltä voi ohjailta arvosidonnaiselta kannalta. Sanakirjaa voi toimittaa joko pyrkien mahdollisimman objektiiviseen kuvaukseen tai vaikkapa yhdenvertaisuutta ja moninaisuutta korostaen. Yhteiskunnan arvot vaikuttanevat aina kielen kuvaukseen tavalla tai toisella, joten täysin objektiivisena sanakirjaa ei voi pitää, vaikka se siihen pyrkisikin. (Lehtosalo–Tyysteri 2013, 18.) Näin ollen sanakirjan laatimiseen sisältyy paljon vastuuta. Koska sanakirjatyö on eittämättä subjektiivista, on sen eettisyyttä järkevintä punnita suhteellisesti. On mietittävä, kenen tarpeet asetetaan etusijalle ja mikä on eettisintä olosuhteisiin nähden. (Kudashev 2013, 32.) Työssä tehtävät valinnat ovat harvoin yksiselitteisen väärää tai oikeita, mutta pohjaamalla ne parhaaseen saatavilla olevaan tietoon, saavutetaan yleensä myös käyttäjien kannalta luotettavin mahdollinen lopputulos. Myös resurssien määrä on yhteydessä niin luotettavuuteen kuin käyttäjien mielikuvaankin. Toisaalta hyvin resursoitua ja tutkimukseen pohjaavat sanakirjat voivat nousta korkeaan auktoriteettiasemaan, jolloin myös niiden vastuu kasvaa. (Lehtosalo–Tyysteri 2013, 14–15.) Esimerkiksi valtion rahoittamalta Kielitoimiston sanakirjalta odotetaan paljon, ja sen sisältöön luotetaan. Kaikin puolin parhaan lopputuloksen saavuttamiseksi sanakirjatyötä tehdään ammattimaisissa ryhmissä. Näin valinnat nojaavat aina useamman ihmisen näkökulmaan. (Lehtosalo–Tyysteri 2013, 14.) Silti on mahdollista, että ryhmällä on keskenään yhteneviä asenteita, jotka vaikuttavat tuotoksessa suuntaan tai toiseen.

3 Le-johdokset

3.1 Le-johdosten ominaisuudet

Le-johdokset ovat morfologinen verbijohdostyyppi. Johdostyyppin jäsenillä on sama vartalonloppuinen johdinmorfeemi, ja niillä on keskenään samankaltaisia merkityksiä. Koska tämän johdostyyppin johtimissa on hieman variaatiota, on se saanut nimensä kaikille yhteisen loppuosan mukaan. (Koivisto 2013, 280.) Le-johdosten morfologiselle kuvaamiselle on tutkimuksessa jonkin verran toisistaan poikkeavia konventioita. Kytömäki (1990; 1992b) nimittää ryhmää yleisesti L-johtimisiksi, kun taas ISK:ssa samoja johdoksia kutsutaan *le*-vartaloisiksi, ja niiden morfologisia alatyyppejä *-ele-*, *-ile-*, *-(i)Ctele-* ja *-ske(nte)le-* johtimisiksi verbeiksi (esim. *puhella*, *kuvailla*, *lajitella* ja *lueskella*) (VISK § 357). Kytömäen (1990; 1992b) kuvauksessa alatyypit on eroteltu selvärajaisemmin yhdysjohtimiksi. Noudatan tässä tutkielmassa ISK:n kuvaustapaa. Muita frekventatiivijohtimia ovat *-i-*, *-o-*, *-ksi-*, *-hti-* ja deskriptiiviseen vartaloainekseen liittyvät *-ise-* ja *-U-*. Näillä johdettuja verbejä ovat esimerkiksi *tökkiä*, *velkoa*, *kuljeksia*, *ajelehtia*, *tutista* ja *hyllyä*. Le-johdokset ovat jälkimmäisiä huomattavasti karttuvampi johdostyyppi. (VISK § 357.)

Le-johdoksia muodostuu ja muodostetaan sekä verbeistä että nomineista. Verbikantaisuus eli deverbaalisuus on perinteisempää, mutta myös nominikantaisia eli denominaalisia johdoksia esiintyy vanhimmissakin sanakirjoissa, ja 90-luvulla nominikantaisuus on noussut selvään suosioon (Kytömäki 1990, 50). Tämä nostaa luonnollisesti johdostyyppin produktiivisuutta. Le-johdosta ei kuitenkaan ole mahdollista muodostaa kaikista kolmi- tai useampitavuisista sanoista, kuten *-e-*, *-i-*, *-u-* tai *-y-*vartaloisista (esim. *häiritse-*, *kiirehti-*, *tapahtu-* ja *eristäyty-*), joten täysin produktiivinen se ei ole (Suihkonen 1994, 56). Rakennerajoitukset ovat silti niin vähäisiä, että le-johdosten muotin voi sanoa olevan hyvin produktiivinen (Kytömäki 1992b, 73). Kaikkein produktiivisimpina le-johtimina pidetään variantteja *-ele-* ja *-ile-*. Yhdysjohtimista varsinkin *-ttele-* on verrattain produktiivinen, kun taas *-ntele-* ja *-skentele-* ovat melko harvinaisia. (Penttilä 1963, 310–319.)

Merkitykseltään le-johdokset lukeutuvat muuntelujohdoksiin eli luonnehtivat kantasanansa tekemisen tai olemisen laadun muutosta. Prototyypisimpiä niistä ovat frekventatiivijohdokset. Siinä missä momentaanijohtimet ilmaisevat hetkellisyyttä (esim. *istahtaa*), frekventatiivijohtimet ilmaisevat toistuvuutta tai jatkuvuutta. (VISK § 351.) Kantasanasta *soittaa* voidaan siis johtaa sana *soitella*, jolloin soittaminen on laadultaan toistuvaa, jopa sattumanvaraista, tai

jatkuvaa. Kantasanan merkitys voi rajoittaa jossain määrin frekventatiividerivaatiota. Esimerkiksi verbi *kuolla* pitää sisällään ainutkertaisuuden merkityksen, minkä vuoksi olisi väkinäistä johtaa siitä toistuilevuutta ilmaiseva verbi. (Suihkonen 1994, 55.) Toisaalta sanoilla leikittelevä kielenkäyttäjä voi aivan hyvin muodostaa tästäkin kantasanaista merkitykseltään kuvannollisen frekventatiivijohdoksen *kuoleskella*. Johdostyyppin semanttiselle kuvaukselle ja jaotellulle on vuosien varrella esitetty monia vaihtoehtoja, joista yksimielisimpiä on toistuvuutta ilmaisevien frekventatiivijohdosten erottaminen kontinuatiivijohdoksista eli jatkuvuutta ilmaisevista johdoksista (esim. *suojella*) (Suihkonen 1994, 38–40). ISK huomauttaa tämän eron-
teon olevan siinä määrin hämärärajanen ja jo vanhentunut, että jatkuvuutta ilmaisevat verbijohdokset olisi syytä lukea frekventatiivijohdoksiksi (VISK § 351). Osa tutkijoista erottaa myös konatiiviset johdokset omaksi ryhmäkseen, mutta hajontaa on siinä, ilmaisevatko nämä yrittämistä (esim. *kaupitella*) vai vireillä olevaa toimintaa (esim. *aloitella*). Toisaalta monia le-johdoksia yhdistää myös niiden välittämä asenne (esim. vähättelevyys tai huvittuneisuus) puheena olevaa henkilöä tai tämän tekemisiä kohtaan (Suihkonen 1994, 40–41). Myös vähäisempää (joskus harvoin myös runsaampaa) intensiivisyyttä saatetaan ilmaista le-johdoksella (VISK § 354). Jos joku sanoo *juoksentelevansa* harrastukseksensa, ei hän varmaankaan tarkoita tavoitteellista harjoittelua maratonia varten. Suihkonen (1994, 40) myöntää monien merkitysvivahteiden jäävän huomiotta, kun ne kaikki niputetaan frekventatiivien kuvauksen alle, mutta pitää selvärajaisten ryhmien luomista mahdottomana.

Johdostyyppin merkityskenttä on siis nykyisellään varsin laaja. Nominikantaisuuden yleistymisellä on todennäköisesti ollut siihen vaikutus. (Räisänen 1995, 453.) Kytömäki (1977; 1990) nostaa esiin omissa tutkimuksissaan nominikantaisista le-johdosten merkityksistä erityisesti statusjohdosten ryhmän, jotka ilmaisevat johdoksen subjektin ominaisuutta, roolia tai tilaa, kuten *sieivistellä* tai *kettuilla* (Kytömäki 1990, 59–60). ISK kutsuu näitä essentiaalisiksi johdoksiksi (VISK § 303). Puhuttelu- ja puhumisjohdoksiakin, kuten *täditellä*, muodostetaan pääosin nominikannoista, ja niiden johtimeksi on vakiintunut *-(i)Ctele*-johdin (Kytömäki 1990, 54–56). Vaikka ero deverbaalisiin on merkittävä eikä toistuvuuden merkitys ole yhtä ilmiselvä, sisältyy merkitykseen vähintään jokin muu le-johdoksille tyypillinen vivahde, kuten keveys, leikillisuus tai ironisuus. (Suihkonen 1994, 41–42.) Kokeilunhaluisen kielenkäyttäjän on helppo leikitellä tällaisella sananmuodostuskeinolla, mikä lie-
nee osasy syy sen suosioon (Kytömäki 1990, 70).

Nominikantaan liittyessään le-johtimen tehtävä on kuitenkin ennen kaikkea muuttaa sanaluokkaa eli verbistää nomineita. Kaikkein tyypillisimpiä verbistyyksiä le-johtimella ovat edellä

mainitun tyyppiset essentiaaliset, ihmistarkoitteisen subjektin saavat johdokset, kuten *köyhäillä*. Verbistetyistä nomineista nimenomaan le-johdosten merkitys muodostuu ja muuttuu hyvinkin vapaasti. (VISK § 308.) Johdin itsessään ei kannata tällaisissa tapauksissa juurikaan merkitystä, vaan fokus on sanaluokan muutoksessa. Kytömäen mukaan le-johtimella muodostetaan verbejä arkiseen yleiskieleen niin paljon, että voisi puhua jopa verbitaudista, substantiivitaudin vastineesta, jossa teksti kuormittuu turhista sanaluokanvaihtajista. (Kytömäki 1990, 50).

Mikäli lekseemiin kerrostuu monia derivaatioaskeleita, on tavallista, että yksittäisten johdinten merkitykset hämärtyvät. Lisäksi johdosten merkitys voi ajan myötä haalistua ja samakin johdin voi liittyä siihen uudelleen, esim. *teettää* ja *teetättää*, jolloin merkitys ei muutu. (Paulsen 2011, 18.) Le-johdoksista tällainen on ainakin sana *käveleskellä*. Kantasanan *kävellä* on niin leksikaalistunut, ettei se hahmotu enää johdokseksi, eikä sillä ole enää sen alkuperäistä frekventatiivista merkitystä.

3.2 Le-johdosten historia

Le-johdokset saattavat nykykielenkäyttäjistä tuntua tuoreilta, mutta helposti jää huomaamatta paljon vanhoja läpinäkyvyytensä menettäneitä le-johdoksia, joita on vaikeampi hahmottaa johdoksiksi. Tällaisia ovat esimerkiksi verbit *urheilla*, *kävellä*, *kätellä* ja *luistella*.

Jo Martinuksen kieliopissa 1600-luvulla ryhmitellään latinan mallin mukaisesti frequentatiiva-verbiksi *le*-vartaloisia johdoksia, kuten *kyselen* ja *edziskelen* (Kytömäki 1992a, 13). Johdoksia on suosittu varsinkin tietoisien kielenkehityksen aikaan 1800-luvulla, kun vierasta ainesta on pyritty karttamaan. Johtaminen on nähty kaikista ominaisimpana tapana tuottaa sanoja suomen kieleen. (Lauerma 2020.) Rapolan 1800-luvun sanastossa *-ele*-johtinta on kaikista le-johtimista eniten, *-ile*-johtinta on selvästi vähemmän ja *-skentele*-johtinta vain yksi. Muita yhdysjohtimia sanastossa ei ole ollenkaan, mutta ne lienevät hahmottuneet kiteymiksi vasta myöhemmin. (Rapolan 1800-luvun sanasto.) Vielä 70-luvullakin vakiintuneita *-skentele*-johdoksia on arvioitu olevan vain kuusi: *käyskennellä*, *myyskennellä*, *syöskennellä*, *työskennellä*, *uiskennellä* ja *teeskennellä*. Tuolloin suosioon on noussut myös le-johtimen yhdistyminen momentaaniverbiin (esim. *keikahdella* < *keikahtaa*). (Vesikansa 1977, 107–109.)

Lauri Hakulinen toteaa sanastonkuvauksessaan (2000 [1979], 294–295) nominikantaisten *-ile*-johdosten runsastuneen ja olevan pitkälti aivan nuoria, ja ettei *-ele*-johdoksilla esiinny nominikantoja lainkaan. Nominikantaiseltaan le-johdokset eivät ole olleet ennenkuulumattomia

edes kirjakielen ensiaskeleiden aikaan. Agricolan sanakirjasta löytyy esimerkiksi johdos *korvapuustella* 'lyödä korville'. (Häkkinen ja Toropainen 2025.)

4 Aineisto ja menetelmät

4.1 Aineiston esittely

Aineistoni on peräisin Kotimaisten kielten keskuksen ylläpitämästä sisäisestä tietokannasta, Nykysuomen sana-arkistosta (tästedes NSA). Sitä käytetään ensisijaisesti järjestelmällisessä aineistonkeruussa sanastuksen työvälineenä, mutta hyödynnetään myös muussa sanakirja- ja kielenhuoltotyössä sekä tutkimuksessa. Arkistoon kerätään siis sellaisia sanoja, jotka eivät kirjaushetkellä löydy Kielitoimiston sanakirjasta. Uusista sanoista kirjataan jatkuvasti sähköisiä sanalippuja, joissa on hakusanan lisäksi usein ainakin käyttöyhteys ja lähdetieto. Sanalipputietueita kertyy vuosittain arviolta yli 5000. Sanatietoa kerätään pääosin painetusta mediasta, kuten sanoma- ja aikakauslehdistä, mutta myös esimerkiksi käyttäjäpalautetta ja erikoisalojen sanastotyötä hyödynnetään lähteinä. (Haapanen 2018.)

Aineistoni koostamiseksi sain Kotimaisten kielten keskukselta käyttööni tiedoston, joka sisälsi kaikki hakuosumat sananlopuilla *-ella*, *-illa*, *-ellä* ja *-illä*, yhteensä 1810 sanaa. Sanojen yhteydessä oli myös niiden lähde, konteksti ja mahdollisia tyyli- ja käyttöalamerkintöjä. Rajasin aineiston lähdepäivämäärien mukaan vuosille 2015–2020, minkä uskon antavan todennäköisimman kuvan sekä viimeaikaisesta sananmuodostuksesta että sanojen vakiintumisesta. Näistä karsin selvät harhaosumat eli muut kuin *le*-vartaloiset verbijohdokset (esim. *edellä* ja *panzanella*). Lisäksi karsin esimerkiksi yhdysverbit, joiden edusosa on ennestään leksikkoon kuuluva sana, kuten verbi *kiipeillä* uudismuodosteessa *boulderkiipeillä*, ja sellaiset ennestään tutut sanat, joilla on uudenlaista kuvalliseen kieleen tai merkityksenmuutokseen liittyvää käyttöä, kuten *flirttailla* ja *puhutella*. Eritoten merkityksenmuutosten karsiminen osoittautui hankalaksi, sillä rajanveto vanhan ja uuden johdoksen välille piti nojata pitkälti omaan kielitajuun. Hankalissa tapauksissa, joissa en luottanut omaan kielitajuuni, vertasin aineistoa vuoden 2012 painokseen KS:sta. Mikäli sana löytyy sieltä, on se poimittu NSA:oon uudenlaisen käytön, ei uuden johdoksen vuoksi. KS:n ensimmäinen ilmainen verkkoversio ilmestyi vuonna 2014. Lopulta aineistooni päätyi 131 sanaa. Esiintymiä aineistossa on yhteensä 145, sillä osa sanoista esiintyy kontekstissa eri sanamuodossa useamman kerran. Tällä on merkitystä kielipillisissä analyysissä.

En tarvinnut erillistä lupaa tai virallista sopimusta aineistoani varten, vaan KS:n toimituksen tutkimusvastaava toimitti minulle tiedoston sopimillamme hauilla saaduista tuloksista. En ole siis kerännyt itse aineistoani tai saanut käsiini tietokantaa (NSA) kokonaisuudessaan.

Kyseinen tietokanta tai siitä saatu aineistoni eivät sisällä lainkaan suoria henkilötietoja, minkä vuoksi niiden tietosuojaja on jo lähtökohtaisesti melko hyvä. Suurin osa aineiston kielenainek-
sista on kerätty painetussa mediassa julkisesti saatavissa olevista teksteistä. Pienempi osa on
poimittu yksityisten henkilöiden kirjoituksesta tai puheesta, jolloin taustatiedoiksi on merkitty
jokin yleinen kuvaus, kuten ”noin 20-vuotias nainen”. Henkilötietoja sisältävät ainoastaan sa-
nojen kera kerätyt käyttöyhteyttä kuvaavat tekstiotteet, joissa saatetaan mainita jopa henkilön
nimi esimerkiksi jonkin sitaatin yhteydessä. Nimet olen aineistoa käsitellessäni pseu-
donymisoinut. Kuitenkin mikäli käyttökontekstia kuvaavan tekstiotteen syöttää hakukonee-
seen, on usein mahdollista löytää koko teksti ja sitä myötä sen kirjoittaja tai kirjoittajan sitee-
raama henkilö. Tässä tutkielmassa esittämäni aineistoesimerkit olen pyrkinyt muokkaamaan
tunnistamattomiksi, niin että niiden käyttöyhteys pysyy samana.

Säilytän aineistoa sekä omalla tietokoneellani että yliopiston tarjoamassa Seafile-pilvipalve-
lussa. Niin alkuperäinen tiedosto kuin rajaamani ja koodaamani aineisto ovat säilyneet molem-
missa. Aineiston tallentaminen korpukseseen tai korpukseksi ei ole tarpeellista rajallisuutensa
vuoksi, ja siksi se hävitetään viisi vuotta tutkielman valmistumisen jälkeen.

4.2 Aineiston käsittely

Ennen varsinaista analyysia koodasin aineiston mahdollisimman yksityiskohtaisesti. Merkit-
sin hakusanojen morfologisia piirteitä, kuten kantasanana ja sen sanaluokan, vartalon ja johti-
men muodon. Hakusanojen esiintymistä käyttöyhteyksissään koodasin esimerkiksi modus-,
tempus- ja persoonatietoja. Samaan tiedostoon koodasin myös sanakirjatietoja. Tarkastin, löy-
tyykö kyseinen johdos seuraavista sanakirjoista: Kielitoimiston sanakirja, Suomen kielen pe-
russanakirja, Nykysuomen sanakirja ja Suomen murteiden sanakirja. Alla on esimerkkinä
sana *bujoilla* sekä sille koodatut tiedot.

bujoilla kantasanasta *bujo* < *bullet journal*, kantana substantiivi, *-ile*-johdin, vie-
rasperäinen, esiintynyt vuonna 2017, ei sanakirjoissa

Bujoile arkesi järjestykseen [otsikko]

Bullet journaliin voi kirjata ylös kaiken kalenterista tehtävälisteriin. [ingressi]

[esiintymä imperatiivin preesensin yksikön 2. persoonassa]

Aineiston koodaus ei ollut kaikilta osin yksiselitteistä. Etenkin kantasanana ja sen koto- tai vie-
rasperäisyyden hahmottaminen oli haastavaa. Johdos ei suinkaan aina ole kantasanansa ja joh-
timensa selvärajainen summa. Koska kielenkäyttäjät johtavat sanoja ennakkomallien mukaan,

vartaloissa saattaa tapahtua paljonkin mukautumista, ja johtimen mukana voi siirtyä jopa ylimääräisiä aineksia (esim. *kalastaa*-verbin *-s*-aines on peräisin verbin *jänistää* mallista). Kantasana on voinut myös hävitä, ja siksiäkään sitä ei aina voi tunnistaa. Useimmiten kantasana tai *-sanavartalo* voidaan silti päätellä sanasta, esimerkiksi sanan *hyttynen* kantasanan oletamme olevan *hytty*, kun johdin on *-nen*. (Penttilä 1963, 272–273.)

Aineiston käsittelyssä ja analyysissä joudun turvautumaan jonkin verran omaan kielitajuuni. Kielitajulla tarkoitetaan ensikielisen puhujan tietoa ja ymmärrystä oman kielensä yhteisesti hyväksytyistä normeista. Kielentutkimuksessa se tulee vääjäämättä tarpeeseen aina hypoteesien muodostamisesta tulosten tulkintaan. Puhujayhteisön jakama käsitys kielen normeista takaa sen, ettei metodi ole täysin mielivaltainen. (Hamunen–Huumo 2020, II.1.1.) Kielitajua on hyödyntänyt myös johdoksen muodostanut kielenkäyttäjä. Kielentutkimuksen metodina tutkijan kielitaju on ei-kielentutkijan kielitajua luotettavampi, sillä tutkija on tietoisesti harjaannuttanut tietoa ja taitoa kielestä (Hamunen–Huumo 2020, II.1.5.2).

4.3 Aineiston suhde sanakirjoihin

Arvioin aineistoni sanojen vakiintumista sen perusteella, ovatko ne siinä määrin yleisiä, että ne on otettu suomen yleiskielen keskeistä sanastoa kuvaavaan KS:aan, jota päivitetään nykyisin verkossa vuoden tai kahden välein (Kotus n.d.). Tämän tutkielman tarpeisiin se on erityisen sopiva lähde siksi, että laajuutensa ja hyvien resurssiensa takia uudissanojen voi odottaa päätyvän siihen jo pian vakiintumisensa jälkeen. KS:ssa on sekä deskriptiivisiä että normatiivisia piirteitä: merkitysten, ääntämysten, tyyliävyjen ja käyttöyhteyksien kuvaamisen lisäksi se ohjaa oikeinkirjoituksessa ja taivutuksessa. Se antaa eksplisiittisiä suosituksia (”paremmin”) ja jopa käskyjä (”pitää olla”), tosin säästeliäästi. Tässä se jatkaa suurten suomen yleiskielen sanakirjojen perinnettä kielenhuollon välineenä suomen kielen lautakunnan päätöksiin nojaten. (Kotus n.d.) KS:ssa on myös joitain kielenhuollon vastaisia hakusanojen muotoja, kuten *enään*, koska niitä käytetään niin paljon. Tämän voisi tulkita tavallaan deskriptiiviseksi, mutta kyseiset sana-artikkelit ohjaavat kieltä (”pitää olla *enää*”) ja johtavat ns. oikeaan artikkeliin ja ovat täten äärimmäisen normittavia. (KS 2004 s.v. *enään*; Grönros 2013, 51.) Kaiken kaikkiaan KS:sta on kuitenkin mahdollista saada tietoa paljosta muustakin kuin vain keskeisimmistä sanavarannosta. Käyttöalamerkinnot kuvaavat sanaston piirteitä ja mahdollistavat yleiskielestä poikkeavien sanojen sisällyttämisen sanakirjaan (Grönros 2013, 43). Merkintöjä on eri erikoisalojen termistölle, murteellisille sanoille, slangille, lastenkielisyyksille, sävyiltään eroaville (esim. leikkillisille) sanoille, harvinaisille ja vanhentuneille sanoille sekä

muodollisuusasteeltaan poikkeaville (esim. arkikielisille) sanoille. Tämä mahdollistaa epämuodollisempienkin uudissanojen päätyminen sanakirjaan, mikä on eduksi tälle tutkielmalle.

Hyödynnän lisäksi muitakin sanakirjoja analyysin tukena. Suomen murteiden sanakirjaa (tästedes SMS) ja Suomen etymologista sanakirjaa (tästedes SES) olen käyttänyt ensinnäkin joidenkin aineiston kantasanojen hahmottamisen tukena. Toiseksi olen tarkastanut, esiintyykö aineiston sanoja murteita kuvaavassa sanakirjassa sellaisenaan. Samoin olen hakenut aineiston sanoja KS:n edeltäjistä Suomen kielen perussanakirjasta (1990–1994; tästedes PS) ja Nykysuomen sanakirjasta (1951–1961; tästedes NS) sekä sen täydentäjästä Uudissanasto 80:sta (1979). Haut näistä vanhemmista yleiskielen sanakirjoista voivat paljastaa tietoa sanaston kiertokulusta: tällä hetkellä uutena pitämämme sanat eivät aina ole kokonaan uusia, vaan ovat saattaneet kuulua yleiskielen sanavarantoihin ja hävinneet käytöstä vain palatakseen, joko sellaisenaan tai uudelleenlaiseen käyttöön (Eronen 2007, 44–45).

5 Analyysi

Aloitin aineiston analyysin tarkastelemalla johdosten kantasanoja luvussa 5.1, minkä jälkeen tarkennan johto-opilliseen analyysiin luvussa 5.2. Luvussa 5.3 tarkastelen johdosten toteutumia ja niiden kieliopillisia piirteitä: finiittisyyttä, persoonaa, tempusta ja modusta. Tämän jälkeen analysoin aineistosta nousevia semanttisia piirteitä luvussa 5.4. Lopuksi luvussa 5.5 tarkastelen niitä aineiston johdoksia, jotka on otettu KS:aan, ja teen havaintoja myös muihin sanakirjoihin peilaten.

5.1 Katsaus kantasanoihin

Tarkastelen seuraavaksi kantasanojen sanaluokkia luvussa 5.1.1 keskittyen verbi- ja nominikantaisten johdosten suhteeseen. Luvussa 5.1.2 pureudun vierassanojen osuuteen kantasanoista ja vierasperäisyyden osoittamisen haasteisiin.

5.1.1 Deverbaalisten ja denominaalisten johdosten suhde

Kantasana on se lekseemi, jonka vartaloon johdin kiinnittyy ja muodostaa johdoksen (Koivisto 2013, 297). Kantasanojen sanaluokat jakavat johdokset verbikantaisiin eli deverbaalisiin ja nominikantaisiin eli denominaalisiin (Koivisto 2013, 277). Perinteisesti le-johdokset ovat olleet verbikantaisia, mutta jo pitkään on nominikantaisuus ottanut tilaa näiden johdosten joukossa (Hakulinen 2000 [1979], 294; ks. Kytömäki 1990). Tarkastelen seuraavaksi, miten tämä jakauma asettuu omassa aineistossani. Monijohtimisten sanojen kohdalla kantasana voidaan hahmottaa mikä vain välittömän ja perimmäisen kannan väliltä (VISK § 158). Tässä tutkielmassa olen tulkinnut kannaksi mahdollisimman välittömän kannan eli sen, joka jää jäljelle, kun le-johdin poistetaan. Useamman verbinjohtimen takana olevaan kantaan olen päätenyt yhdysjohtimellisissa tapauksissa ja silloin, kun välijohdos on epätodennäköinen. Taulukossa 1 on esillä sekä deverbaalisten ja denominaalisten kantasanojen määrällinen ero että denominaalisten kantasanojen jakautuminen edelleen tarkempiin sanaluokkiin.

Taulukko 1. Kantasanojen sanaluokkajakauma

Kantasanan sanaluokka		Esimerkki	Osuus	Määrä
Verbi		<i>ostatella, lilluskella</i>	40,5 %	53
Nomini	Substantiivi	<i>bujoilla, huutistella</i>	43,5 %	57
	Adjektiivi	<i>nihkeillä, rankistella</i>	4,6 %	6
	Pronomini	<i>hännitellä, sä-tellä</i>	1,5 %	2
	Numeraali	<i>sadastella</i>	0,8 %	1
			= 51,2 %	= 67

Kantasanan sanaluokka		Esimerkki	Osuus	Määrä
	Kiteytynyt tunnus	<i>isitellä</i>	0,8 %	1
Epäselvä		<i>jantella, ämpyillä</i>	8,4 %	11
Kaikki			~100 %	131

Aineiston johdoksista 40,5 % on deverbaalisia (53 kpl). Taulukon 1 esimerkkien lisäksi aineistossa on sellaisia verbikantaisia johdoksia kuin *ihastuilla* (< *ihastua*), *kiinnostella* (< *kiinnostaa*) ja *tykitellä* (< *tykittää*). Mukana on myös lainaverbejä, jotka ovat saaneet välillisen supistumaverbin¹ johtimen (esim. *boustailla*, *doodlailla* ja *hummailla*). Käsittelen kantojen vierasperäisyyttä seuraavassa alaluvussa 5.1.2.

Kantasanan ja sen sanaluokan määrittelyssä myös semanttisilla seikoilla on merkitystä. Esimerkkien 1 ja 2 tapauksissa merkityssisältö ja konteksti viittaavat nominikantaisuuteen, mutta olen luokitellut ne verbikantaisiksi, koska sanakirjasta löytyy niiden kantasanoiksi sopivat verbit.

(1) Kun olen siellä *piiputellut* [= poltellut piippua] parvekkeella, olen ajatellut, että mitähän helvettiä minä tekisin, jos joutuisin asumaan tällaisessa [kerros]talossa.

(2) Tapaninpäivä oli hiljaisen joulun vastakohta. Lapset kiersivät talosta taloon *pukittelemassa*: he vetivät kasvoilleen pukkinaamarit, ylleen turkit ja lauloivat.

KS:ssa on sana *piiputtaa* merkityksessä 'vars. moottorista: reistailla, lakkoilla' ja *pukittaa* merkityksessä 'hevosesta: hyppiä takajalkoja korkealle taakse heittäen selkä kaarella ja pää alaspäin taipuneena' (KS 2024 s.v. *piiputtaa* ja *pukittaa*). Esimerkeissä 1 ja 2 merkitykset viittaavat sen sijaan piipun poltteluun ja pukkihahmoina esiintymiseen. Silti olen tällaisissa tapauksissa päättänyt verbikantaisuuteen selkeyttäakseni jaottelua.

Denominaalisia johdoksia on aineistossa 51,1 %. Johdoksista 67:llä on siis kantasana joko substantiivi (57), adjektiivi (6), pronomini (2) tai numeraali (1). Lisäksi yhden denominaalisen johdoksen kantana on kiteytynyt konditionaalinen tunnus *-isi-*, joka esiintyy esimerkissä 3.

¹ Supistumaverbit ovat kaksivartaloisia: niillä on sekä pitkään vokaaliin tai A-loppuiseen vokaaliyhtymään päättyvä vokaalivartalo että *t*-loppuinen konsonantivartalo, esim. *höylää-* : *höylät-* ja *vajoa-* : *vajot-*. Supistumaverbit ovat hyvin produktiivinen uudisverbien johdosryhmä, ja niiden kantoina on enimmäkseen substantiiveja, sekä koto- että vierasperäisiä. (VISK § 330.) Edelleen johdettuna supistumaverbien johdin ei aina näy seuraavan johdoksen vartalossa, esim. *skrapa-a-* > *skrapa-ile-*.

(3) Hän sanoi: ”Me emme *isittele*. Me olemme sitä mieltä, mitä olemme, ja vaadimme reilusti, mitä vaadimme. Asia pitää muuttaa, ei pitäisi muuttaa.”

Substantiivikantaisten johdosten joukosta erottuvat selvästi omaksi ryhmäkseen proprikantaiset le-johdokset. Näitä on seitsemän: *gretailla* (Greta Thunberg), *leinoilla*, *lippostella* (Paavo Lipponen), *päiviräsästellä*, *stubbylla* (Alexander Stubb), *tiinastella* ja *trumpitella* (Donald Trump). Muita selkeitä ryhmiä ei hahmotu. Substantiivikannat ilmaisevat niin elollisia olentoja kuin elottomia entiteettejäkin (esim. *mummoilla*, *pulustella* ja *lumikenkäillä*).

Muita nomineita on huomattavan vähän. Adjektiivikantaisia ovat *läskitellä*, *nihkeillä*, *nyreillä*, *rankistella*, *söpöstellä* ja *vaikeilla*. Näistä johdoksen *läskitellä* kanta voi todellisuudessa olla joko substantiivi tai adjektiivi, edes käyttöyhteys ei puolla yhtä tai toista.

(4) Erakoiduin yli kolmeksi vuodeksi tuntemattoman nuoren miehen *läskiteltyä* minua ja syljettyä päälleni torilla keskellä kirkasta päivää.

Koska esimerkin 4 johdos on joka tapauksessa laskettava denominaalisten kategoriaan, olen luokitellut sen kannan adjektiiviksi.

Aineistossa on myös 11 sellaista johdosta, joiden kantasanaa tai sen sanaluokkaa en ole pystynyt luotettavasti arvioimaan. Tämä on 8,4 % kaikista johdoksista. Useimmissa tapauksissa kyse on deskriptiivisanasta tai muusta johdoksesta, jolle ei hahmotu selvää kantasanaa, kuten *plopsautella* ja *jantella* ’kiistellä, intää’. Deskriptiiviverbien muodostuminen on ennemminkin muotittamista ja muottiutumista kuin pelkkiä johtosuhteita. Muottiajattelussa sanan ainekset asettuvat valmiiseen sanamuottiin, joka pitelee sanaa kasassa, vaikka se poikkeaisi säännömukaisesta johtamisesta ja vaikkei sillä olisi edes itsenäistä kantasanaa. (Koivisto 2013, 260.) Esimerkiksi sanalla *plopsautella* on teoreettinen verbikanta *plopsauttaa*, mutta yhtä hyvin se on voitu muodostaa kantasanaasta *plops* suoraan le-johdoksen muotoiseen muottiin. Sanojen *hortoilla* ja *hortailla* kantana on epäitsenäinen aines *horto-/horta-* sanasta *hortonomi* (*hortoilla* ei ole vain tutun verbin merkityksenmuutos, koska se on johdettu eri kannasta). Olen tässä jaottelussa perustanut päätöksiäni omaan kielitajuuni, mutta myös esimerkiksi siihen, löytyykö sanalle kantaa mistään sanakirjasta. Esimerkiksi deskriptiivijohdoksen *kopsotella* tulkitsin alkuun kantasanaattomaksi ja yhdysjohtimelliseksi (*kopso-* + *-ttele-*), mutta SMS:n hakusana *kopsottaa* muutti tulkinnan verbikantaiseksi. Sanalle *mötkötellä* löytyy kanta *mötköttää* sekä NS:sta että SMS:sta, ja verbin *skabiilla* kanta *skabata* on kirjattuna SES:aan ja Urbaaniin sanakirjaan (Söderlund–Wahrman 2010).

Toinen kysymys on, ovatko nämä verbit enemmän rinnakkaisia kuin selvässä johtosuhteessa toisiinsa. Erityisen rinnakkaisilta vaikuttavat sellaiset aineiston deverbaaliset johdokset, joiden kantana on supistumaverbi, kuten johdos *skabailla* edellä. Puhtaan morfologisesti johtosuhteet ovat selviä. Esimerkiksi suhde *Whatsapp* > *whatsapata* > *whatsappilla* on kiistaton, ja verbiä *whatsapata* näkee kyllä käytettävän, mutta oman kielitajuni mukaan *whatsappilla* on tyypillisempi, samaan aikaan muodostettu ja varsin rinnakkaiselta tuntuva. Supistumaverbit ovatkin tavallinen uudisverbien johdostyyppi, eritoten laina- ja slangisanoissa (VISK § 330). Le-johtimista ainoastaan *-ile-* liittyy verbien supistumavartaloihin (VISK § 358). Supistumaverbien *-A-*johdin ei kuitenkaan aina hahmotu selvästi johtimeksi (VISK §306). Esimerkiksi johdoksen *joogailla* kantaverbi *joogata* on supistumaverbi, vaikka yhtä lailla se voisi olla nomini *jooga*, sillä *-A-*johdin ei ole siinä näkyvissä. Joidenkin vierassanojen kohdalla sillä tavallaan mukautetaan sana le-johdoksen muottiin sopivammaksi, ei niinkään johdeta erillistä verbiä. Tällainen on esimerkiksi johdos *dassailla* 'ajaa DAS-järjestelmää käyttäen' (*das* > *dassata* > *dassailla*), jonka olen arvioinut nominikantaiseksi. Johtosuhteiden hahmottaminen on osittain tulkinnanvaraista, ja onkin mahdollista, että joidenkin aineiston kantasanojen tulkinta on väärä. Olen kuitenkin pyrkinyt perustamaan ne muuhunkin kuin omaan kielitajuuni, ja lähtökohtana ovat olleet morfologiset mahdollisuudet.

5.1.2 Vierasperäisyys

Sanojen vierasperäisyyden määrittäminen ei ole aivan helppoa. Suurin osa vanhastakin sanavarannosta on lainasanoja, mutta niitä ei varsinaisesti nähdä vierassanoina. Vierassanoina pidetyt sanat taas jakautuvat kolmeen eri ryhmään: yleislainoihin, erikoislainoihin ja sitaattilainoihin. Sitaattilainat ovat selvärajainen ryhmä, johon kuuluu vieraskielisessä kirjoitus- ja usein myös ääntöasussaan lainatut sanat täysin suomeen mukautumattomina. (Itkonen 1990, 9–14.) Rajanveto yleis- ja erikoislainojen välillä on aavistuksen vaikeampi. Yleislaina on sopeutunut suomen taivutusjärjestelmään, mutta muuttanut äännejärjestelmää niin, että sananalkuisia klusiili-likvida-yhtymiä voi olla muissakin kuin deskriptiivisissä sanoissa. Yleislainat ovat tuoneet suomeen myös uusia konsonanttiyhtymiä, kuten *fr* ja *kt* sekä perusmuodon ensimmäisen ja toisen tavun rajan vokaaliyhtymiä (esim. *te-at-te-ri*). Hieman erilaisia ovat erikoislainat, vaikka nekin ovat usein sopeutuneet kieleen hyvin. Nämä sisältävät puolivieraita konsonantteja */b, d, g, f, š/*, sananalkuisia konsonanttiyhtymiä, raskaitakin sanansisäisiä konsonanttiyhtymiä, vokaalisoinnun vastaisuutta ja selviä vierasperäisiä sananloppuja (Sajavaara 1989, 96–97). Äänne */d/* esiintyy myös omaperäisessä sanastossa, mutta sen jakauma on vajaa verrattuna muihin konsonantteihin. Myös foneemin */f/* voidaan katsoa esiintyvän suomen

yleiskielessä jossain määrin. Se on kuitenkin marginaalinen foneemi yhdessä /š/:n ja ainoastaan lainasanoissa esiintyvien /b/:n ja /g/:n kanssa. (Karlsson 1983, 56–59.) Yleislainat ovat siis täysin sulautuneita yleiskieleen, kun erikoislainat ovat osittain sulautumattomia (Karlsson 1983, 46). Erikois- ja yleislainan rajankäyntiä kuvaa hyvin aineiston johdos *skrapailla*.

KS:ssa on sanat *skrapa* ja *skrapata*, mutta niiden rinnakkaismuodoiksi esitetään muodot *skraba* ja *skrabata*. Tästä voi päätellä, että vaikka raskas sananalkuinen konsonanttiyhtymä tekee sanasta *skrapailla* edelleen erikoislainamaisen, on soinnillinen klusiili /b/ vielä vahvemmin erikoislainan ominaisuus, ja mukautuu helpommin suomen äännejärjestelmään sopivammaksi.

Tämän tutkielman kannalta ei ole oleellista tunnistaa aineistosta yleislainoja, vaan osoittaa vierasperäisinä vain sellaisiksi selvästi erottuvat, erikois- ja sitaattilainat. Lisäksi olen kiinnittänyt huomiota mahdollisiin käännöslainoihin. Ne ovat tosin siitä hankala kategoria, että niiden muukalaisuutta ei aina noin vain huomaa. Käännöslainat sulautuvat usein niin hyvin omaperäisen sanaston joukkoon, että vaadittaisiin jo melko laajaa etymologista tutkimusta, jos kaikki yleiskielen käännöslainat haluttaisiin tunnistaa. (Haarala 1979, 389.) Siksi tämän tutkielman aineistostakaan niitä ei ole mahdollista aukottomasti osoittaa. Luokittelen käännöslainoiksi vain sellaisiksi ilmiselvästi hahmottuvat. Taulukko 2 kuvaa aineiston vierasperäisiä kantasanoja ja niiden tyyppisiä.

Taulukko 2. Kantasanojen vierasperäisyys

Kantasanan vierasperäisyys	Esimerkki	Osuus	Määrä
Sitaattilaina	<i>bujoilla, gretaila</i>	20 %	5
Erikoislaina	<i>lagailla, boustaila</i>	68 %	17
Käännöslaina	<i>äijähaaraila</i>	4 %	1
Muu	<i>sapastella, hummailla</i>	8 %	2
Kaikki		100 %	25

Näillä kriteereillä vierasperäisiä kantasanoja on 25 kappaletta eli 19,1 % koko aineistosta. 68 % (17 kpl) näistä on jossain määrin suomeen mukautuneita erikoislainoja, joista osa näyttää perin samalta kuin sitaattilainoiksi luokittelemani. Annan tällaisen esimerkkiparin alla.

(5) engl. *to lag* > *lagata* > *lagailla*

(6) engl. *DAS (Dual-axis steering)* > (*dassata*) > *dassailla*

Sekä esimerkissä 5 että 6 le-johdos on muodostettu supistumaverbin kautta, mutta esimerkin 6 *dassailla* on loikannut tuon muodon yli, ja käytössä näyttäisi olevan pelkkä le-johdos. Tällöin kannaksi hahmottuu sitaattilaina *DAS*. Sen sijaan verbi *lagata* on käytössä, ja näin ollen le-johdoksen kanta on erikoislaina. Sitaattilainoja ovat lisäksi vierasperäisiä konsonantteja ja/tai sananloppuisen konsonanttiyhtymän sisältävät propriit *Greta* ja *Stubb* sekä *Trump*. Verbit *gretata*, *stubata* ja *trumpittaa* ovat toki teoreettisesti mahdollisia, mutta epätodennäköisiä. Myös johdoksen *bujolla* kanta voi olla supistumaverbi *bujota*, vaikkei se näykään ulospäin, mutta selvemmin kannaksi hahmottuu substantiivi *bujo* (< engl. *bullet journal*). Yhteensä sitaattilainoja on 5 kappaletta eli 20 % kaikista vierasperäisistä kannoista.

Vierasperäisillä piirteillä on myös yhteys slangiin. Slangille tyypillistä on soinnillisten ja soinnittomien klusiilien vaihtelu ja sananalkuiset konsonanttiyhtymät. (Karttunen 1989, 162–163.) Stadin slangin suursanakirjasta löytyvät sellaisenaan johdokset *bongailla* ja *skabailla*, ja johdoksille *skrapailla*, *viftailla* ja *treffailla* le-johdoksettomat muodot *skrabaa*, *viftaa* ja *treffaa*. Lisäksi sanalle *turboilla* löytyy lähikäsite *turboilija* 'rehentelijä' (Paunonen ja Paunonen 2000).

Johdosten *äijähaarailla*, *sapastella* ja *hummailla* kannat eivät ole yhtä selvästi vierasta alkuperää. Verbi *äijähaarailla* on kiistaton käännöslaina englannin käsitteestä *manspreading*, joka viittaa joidenkin miesten tapaan viedä paljon tilaa vierustoverilta istumalla leveästi (Cambridge Dictionary s.v. *manspreading*). Kantasana *sapas* taas on kontaminaatio sanoista *suomi* ja *tapas* (esp.), ja *hummailla* ei liitykään huvitteluun tai hevosiin, vaan on johdettu englannin sanasta *hum* 'hyräily/hyräillä'.

Kaiken kaikkiaan vierasperäisyyden tunnistaminen nojaa paljon myös kielitajuun, ja mitä yleisemmäksi vieraat piirteet tulevat, sitä pienemmäksi niiden painoarvo tunnistamisessa laskee (Sajavaara 1989, 107).

5.2 Johto-opillinen analyysi

Seuraavaksi pilkon aineiston johdokset johdinosiin ja tarkastelen eri le-johdinten esiintymää luvussa 5.2.1 ja niiden yhdistymistä muihin verbinjohtimiin luvussa 5.2.2. Lopuksi luvussa 5.2.3 käsittelen aineiston johto-opillista epämääräisyyttä ja muottijohtamista.

5.2.1 Aineiston le-johtimet

Taulukko 3 kuvastaa eri johdinten jakautumista aineistossa. Jaottelu perustuu ISK:n le-johdinten morfologisiin alatyyppeihin *-ele-*, *-ile-*, *-(i)Ctele-* ja *-ske(nte)le-* (VISK § 357), mutta olen erottanut kaikki aineiston variantit omiksi johtimikseen. Esimerkiksi johdin *-(i)Ctele-* jakautuu tässä viiteen: *-ttele-*, *-ittele-*, *-stele-*, *-istele-*, *-tele-* ja *-skele-*. Taulukosta puuttuu johdin *-skentele-*, koska sitä ei esiintynyt aineistossa ollenkaan.

Taulukko 3. Aineiston johdinjakauma

Johdin	Esimerkki	Osuus	Määrä
<i>-ile-</i>	<i>merenneitoilla, treffailla</i>	48,9 %	64
<i>-ele-</i>	<i>liennytellä, kiinnostella</i>	20,6 %	27
<i>-ttele-</i>	<i>drinksutella, lorutella</i>	5,3 %	7
<i>-ittele-</i>	<i>silmitellä, pojitella</i>	6,1 %	8
<i>-stele-</i>	<i>humustella, pulustella</i>	6,1 %	8
<i>-istele-</i>	<i>rankistella, viinistellä</i>	1,5 %	2
<i>-tele-</i>	<i>huutistella, samistella</i>	4,6 %	6
<i>-skele-</i>	<i>lilluskella, viereskellä</i>	1,5 %	2
Epäselvä	<i>käpistellä, paskarrella</i>	5,3 %	7
Kaikki		~100 %	131

Yksinkertaiset *-ile-* ja *-ele-*johtimet ovat selvä enemmistö muodostaen yhteensä 69,5 % (91 kpl) koko aineiston johtimista. Loput 25,2 % (33 kpl) johtimista ovat yhdysjohtimia, joissa useampi johdin on liittynyt tai sulautunut yhteen. Esimerkiksi *-ttele-*johtimen osina ovat kau-satiivinen *-ttA-*johdin ja frekventatiivinen *-ele-*johdin, kun taas *-skele-*johtimen alun fonologinen aines *-sk-* ei erotu miksiäkään nykykielen johtimeksi. (Koivisto 2013, 274.) Aineistossa runsaslukuisimpia yhdysjohtimia ovat *-(i)Ctele-*nippuun kuuluvat variantit *-ittele-* ja *-stele-*. Ne ovat molemmat kahdeksassa johdoksessa johdinosana. Kaikkiaan *-(i)Ctele-*johtimia on aineistossa 31 kappaletta (23,7 %) eli aavistuksen enemmän kuin *-ele-*johdinta. Nämä *-ttele-*, *-ittele-*, *-stele-*, *-istele-* ja *-tele-*johtimet hahmottuvat kiteytyneiksi yhdysjohtimiksi, sillä niiden kantasana ei sovi *-CtA-*johtiminen verbivastine (VISK § 361). Esimerkiksi johdoksen *pulustella* kannaksi verbi *pulustaa* ei ole mahdoton tai kielenvastainen, mutta on selvää, että kantana on tuon metsästämiseen assosioituvan verbimuodon sijaan nomini *pulu*.

Ne aineiston johdokset, joista hahmottuu selvästi kantasana, vartalo ja johdin, ovat pääosin säännönmukaisia. Kaikki paitsi *-tele-* johdin liittyvät vokaalivartaloihin. Johdin *-ile-* liittyy sellaisiin, joissa vartalon loppu ja johdinosan alku muodostavat diftongin. (Penttilä 1963, 311.) Vartalonloppuinen *i* muuttuu *e*:ksi (esim. *natsi-* > *natse-il-la*), loppu *-A* tipahtaa pois *VA-* jonosta (esim. *vaikea-* > *vaike-il-la*) ja vartalonloppuisesta pitkästä vokaalista tulee lyhyt (esim. *bongaa-* > *bonga-il-la*). (VISK § 359–362.) Esimerkkeihin 7 ja 8 olen poiminut epätyypilliset vokaalivartaloiset johdokset.

(7) **ihastuilla** *ihastu-* > *ihastu-ile-*

(8) **varpastella** *varpaa-* > *varpa-stele-*

Vartaloon *ihastu-* liittyy tyypillisesti johdin *-ele-* esimerkin 7 *-ile-* johtimen sijaan (VISK § 306). Kyseinen johdos on todennäköisesti motivoitunut, tai oikeastaan epämotivoitunut, leksiemistä *ihastella*. Uusi johdos on haluttu erottaa siitä semanttisesti. Esimerkin 8 vahva vokaalivartalo on lyhentynyt johtimen edellä, eikä *-stele-* johdin tavallisesti edes liity vahvaan, vaan heikkoon vokaalivartaloon (VISK § 361). Tällaista ei sanalla *varvas* kuitenkaan ole. Johdonmukaisinta olisi liittää *-tele-* johdin heikkoon konsonanttivartaloon: *varvas-tele-*. Tämä malli on varmasti ollut johdoksen muodostajan mielessä.

Johdin *-tele-* onkin liittynyt kaikkiin viiteen aineiston *s-*loppuiseen konsonanttivartaloon, kuten sille on ominaista: *huutis-tele-*, *kirppis-tele-*, *lippos-tele-*, *päiviräsäs-tele-* ja *samis-tele-* (VISK § 361). Konsonanttivartalo on myös johdos *hännitellä* kannasta *hän* esimerkissä 9.

(9) Mua niin ärsyttää kun koiria *hännitellään* [kutsutaan hän-pronominilla].

Tämä on vähintään omituinen, ellei kielenvastainen johdos, sillä *-ittele-* liittyy tavallisesti heikkoon vokaalivartaloon (VISK §361). Puhuttelu- ja puhumisjohdoksille on vakiintunut *-(i)ttele-* johtimellinen muottinsa, joihin kielenaineokset joskus asettuvat vähän sinne päin (Kytömäki 1990, 56). Loogisempi johtosuhde olisi siis *häne-* > *hänettele-*, jonka Kytömäkikin (1990, 56) mainitsee omasta aineistostaan, mutta kyseessä lienee leikkittely sanan *hänätä* kanssa, jolloin *hännä-* > *hännittele-* on aivan oikein.

Edellisen luvun 5.1.1 deverbaalisuuden ja denominaalisuuden pariin palaan vielä kartoittamalla aineistosta, kuinka yleisesti mikäkin johdin liittyy verbi- tai nominikantaan. Taulukko 4 kuvaa tätä jakaumaa.

Taulukko 4. Johdinten yhdistyminen verbi- ja nominikantoihin

Johdin	Verbikantojen määrä (kpl)	Osuus (%)	Nominikantojen määrä (kpl)	Osuus (%)
<i>-ile-</i>	25	47,2 %	35	52,2 %
<i>-ele-</i>	26	49,1 %	1	1,5 %
<i>-ttele-</i>	–	0 %	7	10,4 %
<i>-ittele-</i>	–	0 %	8	11,9 %
<i>-stele-</i>	–	0 %	8	11,9 %
<i>-istele-</i>	–	0 %	2	3 %
<i>-tele-</i>	–	0 %	6	9 %
<i>-skele-</i>	2	3,8 %	–	0 %
Kaikki	53	~ 100 %	67	~ 100 %

Kaikkien *-(i)Ctele-*johdinten käyttö rajoittuu tiukasti nominikantaisiin johdoksiin. Niitä on kaikkiaan 31 esiintymää (46,3 %) eli lähes yhtä paljon kuin *-ile-*johtimellisia nominikantaisia johdoksia. Näistä johdin *-tele-* liittyy ainoastaan substantiivikantoihin, joista kaksi on propreja, muilla hajontaa on enemmän. Lisäksi on maininnan arvoista, etteivät *-(i)Ctele-*johtimet muodosta kuin yhden kantasannattoman deskriptiivijohdoksen *topotella*.

Johtimen *-ele-* kantana on ainoastaan verbejä yhtä poikkeusta lukuun ottamatta. Nominikantainen johdos *pölvästellä* (< *pölvästi-*) on aineistossa erityislaatuinen, koska *-ele-*johdin liittyy yleensä kolmitavuisiin kantavartaloihin ainoastaan niiden ollessa verbejä. Se onkin ainoa erityistä laatuaan, sillä kaikki muut aineiston *-ele-* johdokset liittyvät *A-*loppuisiin verbivartaloihin, mikä on niille kaikkein tyypillisintä. (VISK § 359). Myös johdin *-skele-* liittyy vain verbivartaloihin (*lilluskella* ja *viereskellä*).

-ele- ja *-ile-*johtimilla on hyvin tasapuolinen jako verbivartaloihin liittymisessä. Kuitenkin ainoa tasapuolinen johdin verbi- ja nominivartaloiden välillä on *-ile-*. Sillä on 25 verbivartaloa ja 35 nominivartaloa. Nominivartaloista kolme on adjektiiveja ja 32 substantiiveja, joista kolme on propreja. Verbivartaloista kaikki ovat supistumaverbejä, mikä on sille tyypillistä, kuten liittyminen niin nomini- kuin verbikantoihinkin (VISK § 360). Toisaalta aineiston 25 verbikantaisesta *-ile-*johdoksesta peräti 19 on perimmäiseltä kannaltaan selvästi nomineja (esim. *ruuhkailla* < *ruuhkata* < *ruuhka*) tai supistumaverbinä suomeen mukautettuja vierassanoja (esim. *doodlailla* < *doodlata* < *doodle*). Aineiston valossa *-ile-*johdin on siis varsin nimenpainotteinen.

5.2.2 Aineiston johdoskerrostumat

Yhdysjohdinten lisäksi aineisto sisältää paljon johdoksia, joissa *-ile-* ja *-ele-*johtimet liittyvät jo kerran tai useamminkin johdettuun vartaloon. Tarkastelen ainoastaan verbinjohtimia, ja kutsun näitä toinen toisen perään muodostettuja johdoksia johdoskerrostumiksi.² Tällaisiksi hahmottuu aineistossa selvästi 53 johdosta eli 40,5 % kaikista. Osalle johdoskerrostumista ei hahmotu kantasanaa, koska jonkin kerroksen johdos on jo niin vahvasti leksikaalistunut. Esimerkiksi johdoksen *ihastuilla* kanta on *ihastua*, vaikka sen perimmäisin kanta on todellisuudessa sana *iha* 'iloinen, hyvä (mieli)' (SES 2023 s.v. *ihastua*). Olen laskenut johdinkerrostumiin myös sellaiset deskriptiiviverbit, joiden johdinosat ovat selkeitä, vaikka kanta ei olisi-kaan määriteltävissä. Taulukossa 5 esitän kaikki le-johtimen edellä aineistossa esiintyvät verbinjohtimet.

Taulukko 5. Verbinjohtimet le-johdinten edellä

Johdin	Esimerkki	Osuus	Määrä
-A-	<i>shipp-a-il-la</i>	41,4 %	24
-AhtA-	<i>itk-ahd-el-la</i>	10,3 %	6
-UttA-	<i>pomp-ut-el-la</i>	10,3 %	6
-tA-	<i>jotos-t-el-la</i>	3,4 %	2
-ttA-	<i>leku-t-el-la</i>	22,4 %	13
-ittA-	<i>ruov-it-el-la</i>	1,7 %	1
-stA-	<i>mehu-st-el-la</i>	5,2 %	3
-istA-	<i>umm-ist-el-la</i>	1,7 %	1
-stU-	<i>iha-stu-il-la</i>	1,7 %	1
-U-	<i>lienn-y-t-el-lä</i>	1,7 %	1
Kaikki		~ 100 %	58

Johdoskerrostumista jopa 41,4 % (24 kpl) sisältää supistumaverbin johtimen *-A-*, jonka runsautta käsittelin jo edellä. Toiseksi suurin ryhmä ovat *-ttA-*johdokset. Tällaisia ovat esimerkiksi *leku-tta-a* ja *puki-tta-a*. Kerrostumien johdinesiintymistä 50 eli 86,2 % kuuluu semanttilta ryhmältään muuttamisjohdoksiin (johtimet *-A-*, *-UttA-*, *-tA-*, *-(i)ttA-* ja *-(i)stA-*). Vain kaksi johdinesiintymistä on muuttumisjohtimia (*-stU-* ja *-U-*) ja kuusi le-johtimen tavoin

² Koivisto (2013, 262) nimittää peräkkäisiä johtimia johdinyhtymäksi, ja Tuomi (1980, Johdanto XII) taas käyttää käsitteitä johdinkasauma ja johdinsulauma. Vesikansa (1977, 9) nimittää tällaista johtamisen tuotosta monijohtimiseksi sanaksi. Puhun kuitenkin tässä tutkielmassa johdin- ja johdoskerrostumasta, sillä mielestäni ne kuvaavat prosessia parhaiten.

muuntelujohtimia (-*AhtA*-). Yksittäisten johdinten esiintymiä on 58, mutta viisi niistä esiintyy yhdessä toisen johdinten kanssa. Pisimmillään aineiston johdoskerrostumat ovat kolmen johdinten pituisia. Näistä kahdesta yhdistelmästä on esimerkit alla.

(10) -*Ahta*- + -*UttA*- + -*ele*- *pöss-ä-yt-el-lä* < *pöss-ä-yttü-ä* < *pöss-ähtä-ä*

(11) -*U*- + -*ttA*- + -*ele*- *lienn-y-t-el-lä* < *lienn-y-ttü-ä* < *lient-y-ä*

Esimerkissä 10 momentaaninen muuntelujohtin -*AhtA*- on kerroksista alinna. Siihen on yhdistynyt muuttamisjohtin -*UttA*-, ja lopulta muuntelujohtin -*ele*- on liittynyt perään. Tällaisia yhdistelmiä on yhteensä neljä. Esimerkissä 11 taas muuttumisjohtin -*U*- on saanut peräänsä muuttamisjohtimen -*ttA*-, ja se edelleen muuntelujohtimen -*ele*-. Tämä on aineistossa ainoa laatuaan.

Le-johdinten työnjako on aineiston johdoskerrostumissa selvä. Johdin -*ile*- liittyy supistumavartaloihin (-*A*- + -*ile*-) lukuun ottamatta yhtä -*stU*-vartaloa, joka sekin on epätyypillinen, kuten luvun 5.2.1 esimerkissä 7 käy ilmi. Kaikkiin muihin liittyy johdin -*ele*-. Toisin kuin olisin kuvitellut, yhdysjohtimet ja niitä vastaavat johdoskerrostumat eivät täysin korreloi. Johdinkerrostumaa -*ttA*- + -*ele*- ja näistä koostuvaa -*ttele*-yhdysjohdinta on melko saman verran, mutta yhdysjohdinta -(*i*)*stele*- on merkittävästi enemmän kuin sitä vastaavaa johdoskerrostumaa -(*i*)*stA*- + -*ele*-.

Johdoskerrostumia on aineistossa yhtä paljon kuin verbikantaisiakin, mutta kyseessä eivät ole täysin samat 53 johdosta. Verbikantaisia, mutta kerrostumattomia tai epäselviä on kolme: perussanakantainen *nähellä* (< *nähä*) ja johdinosiltaan epäselvät *lilluskella* ja *viereskellä*. Näiden sijasta joukossa on kolme johdinkerrostumiltaan selkeää, mutta kantasanojen sanaluokiltaan epäselvää deskriptiivisanaa: *kliksautella*, *plopsautella* ja *pompsahdella*.

5.2.3 Epäselvyys ja muotittaminen

En pystynyt arvioimaan johtimia riittävän varmasti seitsemästä aineiston sanasta: (*askarrella*)*paskarrella*, *jantella*, *kliksautella*, *käpistellä*, *plopsautella*, *pompsahdella* ja *rumpsutella*. Esimerkiksi sanan *käpistellä* johdin voi olla vartalosta riippuen joko -*istele*-, -*stele*-, -*tele*- tai -*ele*-. Johdosmuottiin muodostettujen johdosten morfeemien tulkinta on haastavaa erityisesti siksi, että muotit sallivat suuriakin mukautuksia kantavartaloon (Koivisto 2006, 565–566).

Kaiken kaikkiaan muita selvemmin muotteihin muodostettuja johdoksia on aineistossa 30. Suurin osa (13 kpl) näistä on deskriptiivijohdoksia, kuten *himmailla* ja *össöillä*, mutta osa on

muutoin vartaloltaan epämääräisiä, kuten *hortailla*, *nähellä* ja esimerkin 12 *paskarella* (*askarrellapaskarella*³).

(12) Kai-Kai-Kaisa *askarteleepaskartele* omin pikku kätösin DIY-hengessä paitulia, joka sattumalta Julialla on hakusessa. AV, YV, JONO!

Sanan *askarella* muottiin valettu *paskarella* on ymmärrettävä ja toimiva uudismuodoste, mutta selvää johdinta ja kantavartaloa sillä ei ole. Sanan osiksi hahmottuisi *paska-* + *-rtele-*, mutta koska *-rtele-*johdinta ei tunneta, osat voisivat olla myös *paskar-* + *-tele-*.

Lisäksi sana *katkoilla* assosioituu vahvasti sanaan *katkeilla* ja sana *viereskellä* sanaan *vieriskellä*. Myös joillain deskriptiivijohdoksista on olemassa hyvin samanasuisia variantteja, ja niitä voisi tavallaan ajatella äännevariaationa johtamisen sijaan. Tällaisia ovat *kolkotella*, *kopsotella*, *topotella*, *pomputella* ja *ryttyillä* (vrt. *jolkotella*, *köpsötellä*, *töpötellä*, *pompotella* ja *ryppyillä*). Toki muotojen välillä saattaa olla pieniä merkityseroja. Deskriptiivisille ja onomatopoeettisille sanoille on hyvin tyypillistä runsas varioivuus, mikä johtuu niiden ekspressiivisyydestä. Kun sanan halutaan saavan aikaan tunnereaktio, kuluu se helposti käytössä, neutralisoituu. Mitä affektisempi sana, sen kovempi on sen uudistuksen tarve. (Kulonen 1996, 26.)

5.3 Kieliopillinen analyysi

Painotan aineiston kieliopillisessa tarkastelussa esiintymien persoonaa ja persoonattomuutta. Vaikka johdoksia on 131, on niiden toteutumia tämän analyysin pohjana 145, sillä sama sana on saattanut esiintyä kontekstissaan eri muodoissa. Taulukot 6 ja 7 kuvaavat ensin, mikä on aineiston persoonamuotojen ja infiniittimuotojen suhde.

³ Sketsisarja Studio Julmahuvin hahmo Touko-Poukolla oli tapana askarella, paskarella jo 1990-luvulla.

Taulukko 6. Johdosten toteutumien persoona

Persoona	Esimerkki	Osuus (%)	Määrä (kpl)
yks. 1.	<i>lukuilen</i>	23,4 %	15
yks. 2.	<i>soppakouraillet</i>	7,8 %	5
yks. 3.	<i>katkoilee</i>	54,7 %	35
mon. 1.	<i>emme isittele</i>	1,6 %	1
mon. 2.	<i>älkää himmailko</i>	1,6 %	1
mon. 3.	<i>äjähäärailvat</i>	10,9 %	7
Kaikki		100 %	64

Taulukko 7. Johdosten toteutumien infiniittimuodot

Infinitiivi	Esimerkki	Osuus (%)	Määrä (kpl)
A	<i>nyreillä</i>	58,6 %	41
E	<i>tykitellen</i>	8,6 %	6
MA	<i>bongailemaan</i>	15,7 %	11
mA-agenttipartisiippi	<i>ostattelema</i>	1,4 %	1
VA-partisiippi	<i>rankistelevia</i>	8,6 %	6
referatiivirakenne -vAn	<i>doodlailleen</i>	1,4 %	1
passiivinen TU-partisiippi	<i>on palasteltu</i>	4,3 %	3
temporaalirakenne TUA	<i>läskiteltyä</i>	1,4 %	1
Kaikki		100 %	70

Kaikki toteutumat jakautuvat melko tasaisesti persoonamuotoihin ja infiniittimuotoihin. Näiden ryhmien sisäisesti vaihtelua on huomattavasti enemmän. Persoonamuodoista yli puolet ovat yksikön kolmannen persoonan muotoja, ja reilusti esiintyy myös yksikön ensimmäistä persoonaa. Monikollisista muodoista monikon kolmatta persoonaa on eniten, mutta sitäkin vain 10,9 % kaikista persoonamuodoista. Aineiston tyyppi vaikuttaa varmasti siihen, että yksikön kolmatta persoonaa on jopa 54,7 % kaikesta persoonataivutuksesta. Nykysuomen sana-arkistoon kartutettava materiaali on pitkälti peräisin painetusta mediasta (Haapanen 2018), jossa kerronta kolmannessa persoonassa voi hyvinkin olla yliedustettuna muuhun kielenkäyttöön verrattuna. Toisaalta esimerkiksi haastattelujen sitaatit ovat mediassa varsin tavallisia. Myös puhekieliset yks. 3. p. muodot (kuten esimerkissä 13) nostavat näiden lukumäärää. Esimerkissä 14 taas yks. 3. p. esiintymä on nollapersonaisena sekä yleistävä että ensimmäiseen persoonaan viittaava (VISK § 106).

(13) Ehkä aloitan jonkinlaisen uuden vaiheen. Värit *kiinnostelee*. Mites siellä?

(14) Kun on parikymmentä vuotta *kuuritellut*, laihduttamisesta on vaikea päästä irti.

Esimerkki 14 on aineiston ainoa nollapersoonaa. Muuten yleistävyyttä näkyy passiivimuotoina, joita aineistossa on 18 kappaletta, kuten *kestovaippaillaan*, *tykitellään* ja *whatsappillaan*.

Myös infiniittimuodot keskittyvät kahteen tyyppiin: A-infinitiiveihin (58,6 %) ja MA-infinitiiveihin (15,7 %). A-infinitiivien runsautta selittää osaltaan se, että niistä 14 esiintyy hakusanamaisesti leksikografisessa perusmuodossaan esimerkin 15 kaltaisesti, ilman ns. luonnollista lauseympäristöä.

(15) Sanat lekutaa tai *leikutella* ovat kuuluneet lintuharrastajien sanastoon vuosikymmeniä.

Todellista A-infinitiivistä käyttöä on siis 27 johdoksella, mikä sekin tosin on selvä enemmistö (38,6 %). Tällainen toteutuma on esimerkissä 16.

(16) Huulenheitto voi nostaa asemaa muiden silmissä: rohkeus *kaskuilla* antaa ihmisestä itsevarman ja pätevän kuvan.

Toiseksi yleisimmäksi (15,7 %) infiniittimuodoksi aineistossa nousee MA-infinitiivi 11 esiintymällä. Sen tunnus on *-mA-*, ja sen kuudesta mahdollisesta sijamuodosta aineistossa on kolme: illatiivia (5), inessiiviä (4) ja adessiivia (2). Illatiivisijaisena se ilmaisee tapansa mukaan ryhtymistä ja seuraa liikettä ilmaisevia verbejä. (Karlsson 2009, 237–238.) Erityisen tavallinen verbi MA-infinitiivin illatiivin edellä on verbi *päästä* (mp.), ja se löytyykin aineistosta kolmesti: *päästä bongaillemaan*, *boustailemaan* ja *skabailee*. Viimeisin on tunnukseton, mutta olen silti laskenut sen mukaan. Esimerkissä 17 se on kontekstissaan.

(17) Päästään *skabailee* ihan yleisön edessä. Aion kyllä voittaa, pitää varmaan kaivaa esiin jotain historiakirjoja.

Puhutussa kielessä on laajalti käytössä *-mA-*tunnukseton muoto MA-infinitiivin illatiivista (VISK § 121). Se kuitenkin hahmottuu selvästi sellaiseksi, vaikka onkin ilman lauseympäristöään sekoitettavissa yks. 3. p. persoonamuotoon. Inessiivi- ja adessiivisijaisia ovat aineistossa esimerkiksi lausekkeet *kiersivät pukittelemassa* ja *kutsuvat väristelemällä*.

Aineistossa on myös useampia E-infinitiivejä, kuten *ploggaillessani* ja VA-partisiippeja, kuten *rankistelevia* (*nyyhkytarinoita*), molempia kuusi esiintymää. NUT-partisiipin TUPassiiivia, *-mA-*agenttipartisiippia, *-vAn-*referatiivirakennetta ja TUA-temporaalirakennetta on vähiten. Kaikkia infiniittisiä verbinmuotoja yhdistää niiden nominaalisuus. Infinitiivit ovat substantiivisia ja partisiipit adjektiivisia. (Karlsson 2009, 229.)

Modusta tai tempusta ei infiniittimuodoilla ole, mutta olen määritellyt ne aineiston kolmelle TU-partisiipille, sillä ne esiintyvät liittomuotojen osina (esim. *on pölvästetty*) (VISK §122). Aineiston 78 modus- ja tempustaivutuksen piirissä olevasta esiintymästä valtaosa on indikatiivin preesensissä. Imperatiivin preesensissä on kolme ja konditionaalien preesensissä on ainoastaan yksi esiintymä: *kemuilisin*. Loput 74 esiintymää on indikatiivissa, ja näistä 12 on imperfektissä (esim. *ekkoilin*), yhdeksän perfektissä (esim. *on soteillut*) ja muut preesensissä. Vaikka tempuksissa hajontaa on hieman enemmän, on le-johdosten taivutus aineiston valossa varsin homogeenistä.

5.4 Semanttinen analyysi

Seuraavaksi luon katseeni le-johdinten kantasanoilleen lisäämiin merkityksiin. Tarkkaa määrällistä semanttista analyysiä on mahdoton tehdä, sillä merkitykset ovat usein limittäisiä ja tulokinnanvaraisia. Myös kontekstin niukkuus on rajoittava tekijä merkityspiirteitä arvioidessa. Pyrin kuitenkin kuvaamaan ensinnäkin sitä, kuinka paljon aineistossa on frekventatiivisuutta eli toistoa ja jatkuvuutta ilmaisevia johdoksia. Esitän myös arvioni semanttisesti ”tyhjiä” johdoksista eli niistä, joissa johdin toimii ensisijaisesti sanaluokanmuuttajana eli verbistimenä. Taulukossa 8 on koottuna aineistosta nousevia merkityksiä ja niiden selviä edustumia, joita olen onnistunut määrittelemään yhteensä 187 (verbistimet mukaan luettuina). Näistäkin osa on saman johdoksen päällekkäisiä merkityksiä.

Taulukko 8. Aineiston merkityspiirteitä

Merkityspiirre	Esimerkki	Osuus (%)	Määrä (kpl)
Frekventatiivisuus	<i>bongailla, ummistella</i>	25,7 %	48
Intensiivisyys	<i>kiinnostella, joogailla</i>	12,3 %	23
Leikkisyys	<i>mehustella, tajuilla</i>	18,7 %	35
Status	<i>vaikeilla, pirttihirmuilla</i>	15 %	28
Puhuttelu ja puhuminen	<i>huutistella, sätellä</i>	4,3 %	8
Asenteellisuus	<i>paskarella, topotella</i>	3,2 %	6
Konatiivisuus	<i>ostatella</i>	0,5 %	1
Resiprookkisuus	<i>pulustella, treffailla</i>	4,8 %	9
Verbistys	<i>kirppistellä, lumikenkäillä</i>	15,5 %	29
Kaikki		100 %	187

Laajimmiksi semanttisiksi piirteiksi aineistosta nousevat varsinainen frekventatiivisuus, leikkisyys, status eli essentiaalisuus sekä intensiteettiin liittyvät merkitykset. Varsinaisella

frekventatiivisuudella tarkoitan frekventatiivijohdoksen perustapausta, joka ilmaisee tapahtuman toisteisuutta tai jatkuvuutta (VISK § 353). Aineiston sanoista 48:lla on selvästi tämä merkityspiirre, mutta joillain se ei ole ainoa johtimen lisäämä merkitys. Esimerkit 18 ja 19 kuvaavat sekä frekventatiivijohdoksen perustapausta että monimerkityksisempää tapausta.

(18) Nukkuu aina sen pari tuntia ja senkin levottomasti. Kääntyilee edestakaisin ja saatta *itkاهدella*.

(19) Monien kuuluisien taiteilijoiden ja merkkihenkilöiden tiedetään *doodlailleen*, ja jälkipolville säilyneitä tuherruksia esitellään silloin tällöin näyttelyissä ja artikkeleissa.

Esimerkissä 18 le-johdoksella *itkاهدella* on selvä merkitystehtävä: momentaanijohdoksen *itkahtaa* ilmaisema tapahtuma toistuilee. Sen sijaan esimerkin 19 johdoksen *doodlaillla* kanta *doodlata* sisältää sekin jonkin asteisen toistuvuuden merkityksen. Le-johtimen tarkoituksena vaikuttaa kuitenkin olevan etenkin tekemisen vähemmän intensiteetin korostaminen. Koska sana *doodlata* on sekin uudismuodoste, johtimen voisi tulkita myös vain verbistävän englannin lainaa *doodle*.

Kantasanansa intensiteettiin vaikuttaa kaiken kaikkiaan 23 aineiston johdoksista. Kantaverbi ja johdos saattavat vaikuttaa hyvinkin rinnakkaisilta muodoilta, mutta le-johdos antaa tekemiselle keveän tai huolettoman tunnun, kuten esimerkissä 20.

(20) He *ummistelevat* karjalanpiirakoita.

Johdoksen *ummistella* voisi tässä tapauksessa vaihtaa kantaverbiinsä *ummistaa* ilman, että virkkeessä muuttuisi muu kuin tekemiseen liittyvä intensiteetti. Vain yhden aineiston johdoksen intensiteetti on kantasanaansa suurempi.

(21) Kuljettaja oli alun perin päässyt porteilla suljetulle alueelle työntämällä portit auki autollaan ja lähtien *ruovitellen* etenemään.

Johdoksella *ruovitella* on esimerkissä 21 suurempi intensiteetti kuin sen kantasanalla *ruovittaa* olisi. Kontekstissaan se antaa kuvan holtittomasta ja runsaasta ruovittamisesta.⁴

Intensiteetin muutoksen kaltainen merkitys on myös leikillisyydellä. Leikillinen vivahde on jopa 35:ssä aineiston johdoksessa. En ole erottanut huumoria tai ironiaa omaksi kategoriakseen, mikä vaikuttaa piirteen yleisyyteen. Leikillisyyys ei esiinny juurikaan yksinään, johtimen lisäämättä mitään muuta merkityspiirrettä. Tällainen on esimerkiksi johdos *rankistella*, joka

⁴ vrt. *kiittää* ja *kiitellä* (VISK § 354)

on eittämättä leikillinen, mutta le-johtimen merkitys on myös tehdä kannasta statusjohdos (essentiaalinen 'olla rankka') (VISK § 308).

Aineiston nominikantaiset statusjohdokset ovat suuri joukko (28 kpl) pääosin ihmistarkoitteisia johdoksia. Alla on aineistoesimerkit sekä substantiivi- että adjektiivikantaisesta statusjohdoksesta.

(22) - Lennät sä Ateenaan? (Flyger du till Aten?)

- Eiku mä meen junalla. (Nä, jag tar tåget.)

- Ai sä *gretaillet* [Greta Thunberg] sinne. (Aj, du gretar dit.)

(23) Pankit *nihkeilevät* yritysten rahoituksessa, mutta sijoitusrahaa riittää.

Substantiivikantaisten johdosten merkitys on 'olla kuin joku tai jokin', kuten Greta Thunberg esimerkin 22 johdoksessa *gretailla*, ja adjektiivikantaisten 'olla jonkinlainen', kuten *nihkeillä* esimerkissä 23.

Yhdeksän aineiston johdosta sisältää keskinäisen tekemisen merkityksen. Tätä kutsutaan resiprookkisuudeksi (Vesikansa 1977, 107). Kolme näistä liittyy viestinvaihtoon: *snäppäillä*, *viestailla* ja *whatsappilla*. Toinen selvä ryhmä muodostuu intiimiin kanssakäymiseen liittyvistä verbeistä, kuten *pulustella*, *össöillä* 'seksuaalisesta kanssakäymisestä' sekä *limailta* esimerkissä 24.

(24) *Limailtiin* ja se teki mulle fraidun.

Le-johdin on vakiintunut myös puhuttelujohdosten johtimeksi (Kytömäki 1990, 56). Yhdessä puhumista tai ääntelyä merkitsevien puhumisjohdosten kanssa niitä on aineistossa kahdeksan kappaletta, kuten *pojitella* (puhuttelujohdos) ja *huutistella* (puhumisjohdos). Tämän johdos-tyyppin muotti on niin vakiintunut, että ensi silmäyksellä myös sana *trumpitella* vaikuttaa puhuttelujohdokselta, mutta sen merkitys on poikkeuksellisesti essentiaalinen, eli se on statusjohdos 'olla kuin Trump'.

Lisäksi aineistossa on kuusi asennetta ilmaisevaa johdosta ja ainoastaan yksi konatiivinen johdos. Asenteellisuus ilmenee vasta kontekstissa, joten siitä annan esimerkin alla.

(25) Juuri nyt teltan yhdeksän esiintyjää "rumpsuttelee" menemään vanhoja neuvostoliittolaisia Notka[-]leluhaitareita.

Esimerkin 25 johdos *rumpsutella* on jo deskriptiivisyytensä puolesta hyvin ekspressiivinen, mutta le-johdin lisää siihen selvästi vähättelevyyttä. Konatiivinen merkitys taas on johdoksella *ostatella*, joka ilmaisee pyrkimystä saada verbin tarkoite toteutumaan (VISK § 354).

Hyvin yleistä aineistossa on lisäksi verbistimyyks. Se ei ole varsinaisesti merkityspiirre, vaan kyseessä on semanttinen tyhjiys. Le-johdin siis vain muuttaa kantasanan sanaluokkaa (VISK § 308; ks. luku 3.3). Esimerkiksi nominit *lumikenkä* ja *liivi* saavat *-ile-* ja *-ele-*johtimilla verbimuodot *lumikenkäillä* ja *liiveillä*. Kaikki aineiston nominikantaiset johdokset ovat siis lejohtimen verbistämiä, mutta olen määritellyt tähän kategoriaan vain sellaiset, joihin johdin ei juurikaan lisää muita merkityksiä. Semanttinen tyhjiys on dominoivaa 29 johdoksessa (vrt. 66 nominikantaista). Kiinnostava tapaus sanaluokkaa muuttavasta johtamisesta on johdos *luukuilla*. Se on tehnyt kierroksen verbistä *lukea* nominiksi *luku* ja taas verbiksi *luukuilla*. Toisaalta toinen tulkinta johdoksesta on, että sen kantana on verbien *lukea* ja *kuunnella* kontaminaatio, sillä sen kuvaillaan olevan ”yleispätevä sana kirjan läpikäymiselle joko lukemalla tai kuuntelemalla (anonyymi ilmiantaja)”. Sen motivaationa lienee siis joka tapauksessa erottua toisesta le-johdoksista *lueskella*.

5.5 Aineiston le-johdokset sanakirjoissa

5.5.1 Kielitoimiston sanakirja

Kielitoimiston sanakirjan uusimmasta päivityksestä vuodelta 2024 löytyy 15 aineiston sanaa. Näistä kolme on kuitenkin vain samannäköisiä kuin tämän tutkielman aineiston sanat *hortoilla*, *hummailla* ja *liepeillä*. Viimeisin on tuttu postpositio ja adverbi, mutta aineistossani se on verbijohdos, jonka merkitys tosin on hyvin samankaltainen. Sanakirjaleksemejä on siis vain 12 kappaletta eli 9,2 % koko aineistosta: *himmailla*, *kuumotella*, *kärrytellä*, *lelutella*, *lumikenkäillä*, *lällätellä*, *mehustella*, *nihkeillä*, *palastella*, *pojitella*, *pomputella* ja *ruovitella*. Tarkastelen niitä seuraavaksi lyhyesti yksittäin, ja lopuksi vertailen sanojen ominaisuuksia kokoavasti.

himmailla *verbi, ark.* 1. hidastella, hidastaa, pidätellä. *Joukkue himmaili ensimmäisen erän.* 2. oleilla, oleskella. *Himmailtiin kotona koko viikonloppu.* (KS 2024.)

Tyyliltään arkiseksi merkitty *himmailla* on johdettu johtimella *-ile-* osittain epäselvästä kannasta. Verbiä *himmata* käytetään 1. merkitysryhmän kaltaisesti (’hidastella, hidastaa, pidätellä’), mutta sitä ei ole otettu sanakirjaan. Sen sijaan siellä on nominijohdos *himmailu*.

Sanueen kantana voisi olla adjektiivinen *himmeä*, mutta johdoksessa on myös deskriptiivinen tuntu. Johdin kantaa kevyttä jatkuvuuden merkitystä.

kuumotella verbi, ark. jännittää, hermoilla. *Mitä sä kuumottelet?* (KS 2024.)

Myös *kuumotella* on merkitty arkiseksi. Se on *-ele*-johtiminen, ja perimmäinen kantasana on adjektiivinen *kuuma*. KS:ssa on myös johdoksen välitön kanta *kuumottaa*, nominijohdos *kuumotus* ja niiden variantit *kuumoittaa* ja *kuumoitus*. Kantasanansa merkitykseen johdin lisää leikkisyyttä, mutta muuttaa myös sen intensiteettiä.

kärrytellä verbi, vars. ark. ajaa (hevos)kärryillä; vetää t. työntää kärryjä. *Tamma kärrytteli voittoon ravikilpailuissa. Erik.* kävellä lastenvaunuja työntäen. *Kärrytteli vauvan kanssa kahvilaan.* (KS 2024.)

Kärrytellä-verbin on merkitty olevan tyyliältään varsinkin arkinen. Sen substantiivikanta *kärry* löytyy sanakirjasta, muita johdoksia ei. Johdin *-ttele-* ei lisää sanaan merkitystä, vaan ainoastaan muuttaa sen sanaluokkaa.

lelutella verbi < lekuttaa. *Sääksi lekutteli paikallaan.* (KS 2024.)

Sanalla *lelutella* ei KS:ssa ole selitettä, vaan artikkeli ohjaa kantasanaan *lekuttaa* 'linnuista: lentää paikallaan vars. saalistaessa'. Tällä deskriptiiviverbillä ei ole selkeää kantasanaa, ja sekä *-ttA-* että *-ele-* verbit ovat merkitykseltään toisteisia, mutta *lelutella* on sitä aavistuksen enemmän.

lumikenkäillä verbi kävellä lumikengillä; harrastaa lumikenkäilyä. *Lomalla lumikenkäilimme Lapin upeissa maisemissa.* (KS 2024.)

Nominikantaisella *-ile*-johdoksella *lumikenkäillä* ei ole KS:ssa tyylimerkintää. Samasta sanueesta sanakirjaan on otettu kantasana *lumikenkä* sekä nominijohdokset *lumikenkäilijä* ja *lumikenkäily*. Merkitykseltään johdos on tyhjähkö, vaikka harrastaminen toki vaatii toistoa. Pääosassa on kuitenkin nominin verbistäminen.

lällätellä verbi, last., ark. < lällättää. *Lapset lällätelivät toisilleen pihalla.* (KS 2024.)

Deskriptiivinen puhumisjohdos *lällätellä* on merkitty tyyliältään lastenkieliseksi ja arkiseksi. Se on selitteetön ja merkitty johdokseksi verbistä *lällättää*, johon artikkeli ohjaa. Verbit ovat merkitykseltään hyvin samankaltaiset. Johdin *-ele-* lisää merkitykseen lähinnä hieman toisteisuutta. Muita sanueen sanoja KS:ssa ovat interjektio *lällällä* ja nominit *lällättely* ja *lällätys*.

mehustella verbi, kuv., ark. 1. kehua, ylpeillä. *Mehusteli kalansaaliillaan. Mehusteli voittoaan.* 2. nautiskella, herkutella. *Sosiaalinen media mehusteli uutisella.* (KS 2024.)

Kuvalliseksi ja arkiseksi tyyliiltään merkitty *mehustella* on *-ele*-johdos verbistä *mehustaa* (< *mehu*), joka sekin on KS:ssa. Läheisiä sanueen sanoja löytyy myös verbi *mehustua* ja nominit *mehuste*, *mehustus*, *mehustamo* ja *mehustin*. Johdos *mehustella* on saanut lisämerkityksekseen etenkin leikillisyyttä.

nihkeillä verbi, ark. suhtautua jhk nihkeästi; toimia nihkeästi. *Yritys nihkeili ja vetkutteli korvausten maksamisessa.* (KS 2024.)

Nominikantainen johdos *nihkeillä* on merkitty arkiseksi, ja sen kanta-adjektiivi *nihkeä* on sanakirjalekseemi. Muita sanueen sanoja KS:ssa ovat *nihkeily*, *nihkeys* ja *nihkeästi*. Johdin *-ile-* lisää sanaan statuksen merkityksen 'olla nihkeä'.

palastella verbi, ark. jakaa vars. jk asiakokonaisuus osiin, palasiin. *Koulutus oli palasteltu aiheiden mukaisesti.* (KS 2024.)

Johdokselle *palastella* on merkitty arkinen tyyli, ja sen kantanomini *pala* ja tuon nominijohdos *palanen* ovat sanakirjassa. *Palastaa*-kantaverbiä KS:ssa ei ole, ja sen käyttö voi olla olematonta, sillä se assosioituu sanaan *pelastaa*. Johdin *-stele-* lähinnä verbistää sanan, eikä lisää siihen merkityspiirteitä.

pojitella verbi nimittää (vars. aikuisia miehiä) pojaksi. *Käyttäytyi ylimielisesti ja pojitteli myyjää.* (KS 2024.)

Puhuttelujohdos *pojitella* on tyylimerkinnätön. Tyypille ominainen *-ittele-*johdin ei lisää kantanominilleen *poika* puhuttelemisen lisäksi muita merkityksiä.

pomputella verbi < pomputtaa. *Pomputteli palloa päällään.* (KS 2024.)

Deskriptiiviverbillä *pomputella* ei ole tyylimerkintää tai selitettä. Artikkelin ohjaa kantasanaan *pomputtaa*. KS:sta löytyy myös johdoksen variantti *pompotella* sekä sen kanta *pompottaa* ja nomini *pompotus*. Toisto sisältyy jo kantasanan merkitykseen, joten johdin *-ele-* lisää siihen ennen kaikkea keveyttä.

ruovitella verbi, ark. < ruovittaa. *Ruovitteli soratiellä.* (KS 2024.)

Johdos *ruovitella* on merkitty tyyliiltään arkiseksi, mutta siltäkään ei ole selitettä, vaan artikkelin ohjaa kantaverbiin *ruovittaa*. Myös näiden perimmäinen kantaverbi *ruopia* on

sanakirjalekseemi. Kantasanan merkitykseen *-ele*-johdin vaikuttaa lisäämällä toisteisuutta ja muuttamalla intensiteettiä suuntaan tai toiseen.

Selvin yhtenäisyys kaikilla KS:aan otetuilla *le*-johdoksilla on niiden tyyli. Vain neljän ei todeta olevan arkista kielenkäyttöä (*lelutella*, *lumikenkäillä*, *pojitella* ja *pomputella*). Myös kannan sanaluokka on erottava tekijä: nominikantaisia on sanakirjassa enemmän. Kaikki neljä verbikantaista johdosta ovat sanakirjan valossa frekventatiivijohdosten perustapauksia, sillä niillä ei ole omia selitteitään, vaan niiden merkitys aukeaa kantaverbinsä kautta. Näistä kolme on myös deskriptiivisiä. Sana *himmailla* poikkeaa muista siinä, ettei sen lähintä kantasanaa ole KS:ssa. Morfologisesti suurin ryhmä on *-ele*-johdokset, jotka ovat kaikki osana johdoskerrostumaa. Semanttisesti taas sanoilla ei ole merkittäviä yhteneväisyyksiä. Edes verbistimenä toimiminen ei nouse esiin joukosta, vaikka nominikantaisia on verbikantaisia enemmän.

5.5.2 Muut sanakirjat

Sen lisäksi että olen käyttänyt KS:n edeltäjiä ja muutamia muita sanakirjoja apuvälineinä esimerkiksi kantasanojen hahmottamiseen, olen tarkastellut niiden kautta myös aineiston johdosten elämänvaiheita. Jotkin löytyvät lähes sellaisinaan SMS:sta⁵ tai Stadin slangin suursanakirjasta (Paunonen–Paunonen 2000), ja joistakin on sana-artikkeli jo NS:ssa. Sanakirjoista löytyy myös sellaisia saman muotoisia sana-artikkeleita, joiden merkitys ei täsmää aineiston johdosten kanssa, ja olen jättänyt ne tarkastelun ulkopuolelle. Esimerkiksi sanalla *limailla* 'pus-sailla' on merkityksenä 'mielistellä' (SMS 2025 s.v. *limailla*) ja 'keljuilla tai valehdella' (Paunonen–Paunonen 2000 s.v. *limailla*).

Johdoksista kymmenellä on SMS:ssa artikkeli, jonka merkitys on sama tai lähes sama kuin aineistossa: *jantella*, *jotostella*, *katkoilla*, *kemuilla*, *kliksutella*, *kolkotella*, *kopsotella*, *lelutella*, *mongerrella* ja *nuuskutella*. Tämä ei ole yllättävää, sillä sanat harvoin putkahtavat suoraan yleiskieleen, vaan niillä on tapana taivaltaa epämuodollisempien kielimuotojen kautta. Suomen sanaston katsotaan olevan pitkälti murreperäistä nuoria vierasperäisiä lainoja, erikoisalojen termejä ja myöhäisiä sepitesanoja lukuun ottamatta. (Tuomi 1989, 28–29.) Näistä ainoastaan johdos *lelutella* on otettu pääosin yleiskieltä kuvaavaan KS:aan. Murteissa sanalla on laajempaa käyttöä ja kolme merkitysryhmää: 'heilutella, keikutella', '(verkkaisesta) kulke-misesta' ja 'oleilla joutilaana, lekotella' (SMS 2025 s.v. *lelutella*), kun taas KS:aan se on

⁵ SMS:n toimitustyö tosin on kesken, ja se on tämän tutkielman kirjoittamisen aikaan verkossa saatavilla *a*-alkuisista sanoista vain sanaan *nysäveitsi* asti.

otettu eriytyneessä merkityksessä 'linnuista: lentää paikallaan vars. saalistaessa' (KS 2024 s.v. *lekutella*). Tosin SMS:kin antaa lintuaiheisen esimerkin "Varis lentää lekuttelloo (SMS 2025 s.v. *lekutella*)". Lisäksi slangisanat *bongailla*, *skabailla* ja *ämpyillä* löytyvät sekä aineistosta että Stadin slangin suursanakirjasta (Paunonen–Paunonen 2000).

Tarkastelemalla 60-luvulla valmistunutta yleiskielen sanakirjaa, KS:n vanhinta edeltäjää, paljastui tietoa kahdeksan johdoksen kiertokulusta. Aineiston sanoista *kemuilla*, *lekutella*, *mongerrella*, *ostatella*, *palastella*, *piiputella*, *silmitellä* ja *viereskellä* ovat jo NS:ssa. Sen sijaan 90-luvulla valmistuneessa PS:ssa ei ole yhtäkään aineiston sanaa. Tämä selittynee pitkälti sillä, että Nykysuomen sanakirjan seuraajia kootessa on pyritty tiiviimpään esitykseen, ja paljon esimerkiksi vanhentuneita ja murteellisia sanoja on jätetty niistä pois (Haapanen 2024). Kuitenkin vain sanat *kemuilla*, *lekutella* ja *mongerrella* ovat sekä NS:ssa että SMS:ssa. Tosin NS:n antama esimerkki "haukka lekuttelee paikallaan (NS 1996 [1951–1961] s.v. *lekutella*)" sanalle *lekutella* on jo lähempänä nykyistä KS:n antamaa merkitystä (ks. luku 5.5.1) kuin sen ylempänä esitettyjä murteellisia merkityksiä.

Takaisin sanakirjaan on johdoksen *lekutella* lisäksi päätynyt vain *palastella*, joskin sen merkitys on KS:aan mennessä muuttunut hieman abstraktimmaksi. Alla on vertailun vuoksi molemmat sana-artikkelit.

palastella verb. harv. 1. paloitella – – *katseli, miten Nieminen osavasti palasteli lihoja*. 2. **murt.** antaa jklle herkkupaloja tms. – – *oppipoikaa hän säälitteli ja palasteli ehkä liiaksikin*. (NS 1996 [1951–1961].)

palastella verbi, ark. jakaa vars. jk asiakokonaisuus osiin, palasiin. *Koulutus oli palasteltu aiheiden mukaisesti*. (KS 2024.)

Verbi on jo NS:ssa merkitty harvinaiseksi, joten sen karsiutuminen yleiskielen sanakirjasta ei ole yllättävää. Paluu takaisin laajempaan käyttöönkään ei ole ihme, sillä joko tuttu muoto tai luontevasti toisella muuttamisjohtimella uudelleen johdettu *palastella* toimii merkityksen erottamiseen sanasta *paloitella*.

Samassa merkityksessä aineiston esiintymien kanssa on NS:ssa johdotukset *ostatella* 'hankkia jnk ostamista, olla ostohankkeissa, katsella ostaakseen', *piiputella* 'poltella piippua' ja *viereskellä* 'tavallisemmin viereksiä, vieriskellä' (NS 1996 [1951–1961] s.v. *ostatella*, *piiputella* ja *viereskellä*). Vanhojen sanojen kiertokulku saattaa vielä tuoda ne takaisin yleiskielen sanakirjaan.

6 Lopuksi

Olen tässä pro gradu -tutkielmassa luonut kattavan yleiskatsauksen vuosina 2015–2020 Kotuksessa sanastettuihin le-johdoksiin. Olen tutkinut niiden kantasanoja, morfologisia ja semanttisia piirteitä sekä tarkastellut sanakirjojen avulla niiden elämänkaarta ja vakiintumista yleiskieleen. Aineistonani on ollut 131 johdosta, jotka olen saanut tarkasteltavakseni Kotimaisten kielten keskuksen ylläpitämästä sisäisestä tietokannasta, Nykysuomen sana-arkistosta.

Aineisto osoittaa, että nomininit ovat kantasanoina hieman verbejä yleisempiä, mutta ero on maltillisempi kuin odotin ottaen huomioon, että Kytömäki (1990) havaitsi nominikantaisuustrendin jo 1990-luvulla. Huomionarvoista on kuitenkin se, että verbikantaistenkin johdosten perimmäisissä kannoissa on paljon nomineja. Selvä enemmistö sanoista, joihin verbijohtimia on kerrostunut useampia, koostuu nominista, supistumajohtimesta ja le-johtimesta. Tämä voi osoittaa supistumaverbin joskus toimivan johdoksissa väin välikätenä. Mitä kantojen vierasperäisyyteen tulee, selkeitä vierassanoja on kantasanoina noin viidesosa aineistosta, minkä ei voi vielä sanoa todistavan niiden yleisyyttä suuntaan tai toiseen, sillä uudismuodosteissa lainasanojen osuus saattaa muutenkin olla suuri. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että kulku supistumaverbin kautta le-johdokseksi on oiva tapa mukauttaa vierassana suomen muotojärjestelmään. Supistumajohdin hahmottuu joissain tapauksissa jopa yhdysjohtimeksi *-ile*-johtimen kanssa (esim. *boustailia*).

Tämän aineiston valossa johdinvarianttien produktiivisuus näyttää pääosin vastaavan vanhempiakin kuvauksia (esim. Penttilä 1963, 310–319). Niukasti produktiiviset *-ntele-* ja *-skentele-* eivät esiinny aineistossa ollenkaan, ja hyvin produktiivisia *-ile-* ja *-ele-*johtimia on aineistosta valtaosa. Johdin *-ile-* on aineistossa kuitenkin selvästi yleisempi kuin *-ele-*, jolla ISK:n mukaan on yli kaksinkertainen määrä sanakirjaleksemejä (VISK § 359–360). Tämä on kantasanojen vaikutusta, sillä *-ile-* liittyy erityisesti nomineihin ja supistumaverbeihin. Tyypillisten kantasanojen muutoksen myötä siis tyypillisin johdinkin voi olla muuttumassa. Johdin *-skele-* taas ei aineiston valossa ole järin produktiivinen (kaksi esiintymää), kuten ei ISK:nkaan mukaan. *-(i)Ctele-*johdinkimpun johtimista taas käy selväksi erityisesti puhumis- ja puhuttelujohtimien vahva muotti ja produktiivisuus. Ymmärrettävän ja tehtävältään selkeän johdoksen voi saada aikaan, vaikka kantasanaana olisi kiteytynyt konditionaalinen tunnus (*isitellä*).

Runsaan nominikantaisuuden vuoksi myös yhdysjohtimet ovat aineistossa melko yleisiä (noin yksi neljäsosa kaikista johtimista). Tämä tutkielma ei anna mitään varmaa syytä sille, että muuttamisjohdoksen yli on loikattu. Muuttamisjohtimilla *-(i)ttA-*, *-(i)stA-* ja *-tA-* on kuitenkin niin suurta merkityksen vaihtelua, että johdos saattaa jäädä monitulkintaiseksi. Ne voivat ilmaista kantasanan tarkoitteeksi tekemistä, sillä varustamista tai sen käyttämistä välineenä. (VISK § 317.) Esimerkiksi verbistysten *kirppistellä* ja *sorkastella* teoreettiset kantasanat *kirppistä* ja *sorkastaa* tulkittaisiin helposti joidenkin näiden merkitysten kautta, vaikka tarkoitus on vain muuttaa sanaluokkaa. On mahdollista, että le-johdos mielletään muutenkin ns. verbimäisemmäksi kuin muuttamisjohdokset, ja siksi loikataan johtoketjussa askeleen yli suoraan le-johdokseen. Semantiikkaan keskittyvä jatkotutkimus voisi tuottaa tästä paljon lisää hyödyllistä tietoa. Sama verbimäisyyden lisääminen lienee myös joidenkin johdoskerrostumien taustalla. Kun muuttamisjohdos vakiintuu, le-johdin tekee siitä uudelleen verbimäisemmän. Jätin aineiston ulkopuolelle kielenvastaisena johdoksen *kiipeillä*, mutta siinä ilmiö on äärimmäisen korostunut: jo neutraaliksi käyneeseen le-johdokseen *kiipeillä* on lisätty toinen le-johdin. Hieman vastaava tapaus on vakiintunut *käveleskellä* (< *kävellä*).

Vaikka verbistäminen on le-johdoksille yleistä, on myös niiden semanttinen kenttä nykyisellään laaja. Frekventatiivisuus on edelleen merkittävässä osassa, mutta lisäksi esimerkiksi statuksen eli essentiaalisuuden ilmaiseminen nousee aineistossa esiin vahvasti. Esiintymien kielipiillinen analyysikin vie lopulta merkityksen äärelle. Varsinkin runsas infiniittisyys ja passiivimuotoisuus viittaavat yleiseen toimintaan yksilöllisten kokemusten sijaan. Taivutus on aineistossa muutenkin vähäistä, indikatiivin preesens dominoi, mikä saattaa olla myös hetkellisen muodosteen ominaisuus. Nämä piirteet voivat toisaalta olla aineiston lähteiden vaikutusta, ja jollain toisella aineistolla tulokset voisivat olla hyvinkin erilaiset.

Le-johdoksia leksikaalistuu ja päätyy sanakirjaleksemeiksi tämän tutkielman valossa varsin vähän, mutta niissäkin näkyy selvä nominikantaisuuden trendi. Nominin suhde le-johdokseensa on mutkikkaampi kuin verbin omaansa, mikä synnyttää tarpeen myös sanakirja-artikkeleille. Kuten oli odotettavissa, sanakirjaan otetuissa johdoksissa ei ole aivan uusiin tai hetkellisiin ilmiöihin liittyvää sanastoa. Sanakirjaleksemit osoittavat myös, että vaikka le-johdoksia KS:aan otetaankin, tulkitaan ne pääosin arkityylisiksi. Vakiintumisesta epävirallisempiin rekistereihin ei voi siltikään tehdä päätelmiä tämän tutkielman tulosten perusteella. Lisäksi on todettava, että olen tarkastellut verrattain lyhyttä aikaväliä ja nopeaa leksikaalistumista. Pidemmän aikavälin tarkastelulla leksikaalistumista olisi varmasti enemmän.

Yksinään tämän tutkielman tuloksista ei voi tehdä luotettavia päätelmiä, mutta se on vahvistanut käsitystä siitä, että le-johdosten muodostaminen nominikannoista on yleistä. Se on myös todistanut le-johdinten kantamien merkitysten laajuuden ja hajautuneisuuden sekä niiden produktiivisuuden sanaluokanvaihtajina. Syvempi semanttinen analyysi olisi silti ollut tulosten kannalta hyödyllistä. Koska le-johdosten voi tämänkin tutkielman perusteella todeta olevan enimmäkseen hetkellisiä tuotoksia, joiden yhteys kantasanaansa on vahva, olisi jatkotutkimuksen kannalta hedelmällistä tarkastella aineistoa, jonka paino olisi epävirallisessa puhutussa kielessä tai erityisen epämuodollisen rekisterin kirjoitetussa kielessä. Olisi kiinnostava selvittää, kuinka ekspressiivisiä ja hetkeen kytköksissä olevia le-johdokset todella ovatkaan.

Kielellinen itseilmaisus ja kielellä leikittely toden totta kuuluvat kielen käyttötarkoituksiin (Sajavaara 1989, 87), ja le-johtimet tarjoavat niihin erinomaiset mahdollisuudet. Linaan lopuksi vielä Kjell Westön Kotuksen juhlaseminaarissa (2026) esittämää ajatusta: suomen kielen le-johdokset ilmentävät aivan erityistä sielun vapautta.

Lähteet

AINESLÄHTEET

Nykysuomen sana-arkisto. Online-tietokanta. Päivitetään jatkuvasti. Tiedot ajalta 1.1.2015–31.12.2020, haettu 6.11.2024. Kotimaisten kielten keskus, Helsinki. Saatavuus: Tietokanta on käytettävissä Kotimaisten kielten keskuksen intranetissä. Haun on tehnyt Kotimaisten kielten keskuksen erityisasiantuntija.

TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Cambridge Dictionary n.d. Viitattu 29.3.2026. Saatavissa: <https://dictionary.cambridge.org/>.

Grönros Eija-Riitta 2013. Sanakirjojen normatiivisuus ja deskriptiivisyys. *Hyvä sanakirja: Tieteellisiä, käytännöllisiä ja eettisiä näkökulmia leksikografiaan*, s. 35–52. Toim.

Laura Tyysteri ja Kaisa Lehtosalo. Turun yliopisto, Turku.

Eronen, Riitta 2007. *Uudissanat: rötösherrasta salarakkaaseen*. Otava, Helsinki.

Haapanen, Minna 2018. Uuden sanan pitkä matka Kielitoimiston sanakirjaan. *Kielikello (2)*.

[Verkkójulkaisu.] Kotimaisten kielten keskus. Viitattu 10.3.2025. Saatavissa:

<https://kielikello.fi/uuden-sanan-pitka-matka-kielitoimiston-sanakirja-1/>.

— 2024. Matka Nykysuomen sanakirjasta Kielitoimiston sanakirjaan. *Kielikello*. [Verkkójulkaisu.] Kotimaisten kielten keskus. Viitattu 29.3.2026. Saatavissa: <https://kielikello.fi/matka-nykysuomen-sanakirjasta-kielitoimiston-sanakirjaan/>.

Haarala, Risto 1979. Uudissanojemme vierasperäisistä aineksista. *Virittäjä* 83 (4), s. 388–390.

Viitattu 8.9.2025. Saatavissa: <https://journal.fi/virittaja/article/view/37151/31809>.

Hakulinen, Lauri 2000 [1979]. *Suomen kielen rakenne ja kehitys*. 5. muuttamaton painos. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, Helsinki.

Hamunen, Markus ja Tuomas Huumo 2020. Kielitaju kielentutkijan työkaluna. *Kielentutkimuksen menetelmiä I–IV*, II.1.1–6. Toim. Milla Luodonpää-Manni, Markus Hamunen, Reetta Konstenius, Matti Miestamo, Urpo Nikanne ja Kaius Sinnemäki. SKS, Helsinki. Viitattu 2.5.2025. DOI: <https://doi.org/10.21435/skst.1457>.

Häkkinen Kaisa ja Tanja Toropainen 2025. *Agricolan sanakirja*. Mikael Agricola -seura ja Turun yliopisto. Viitattu 20.1.2026. Saatavissa: <https://edition.fi/mikaelagricola-seura/catalog>.

Itkonen, Terho 1990. *Vierassanat: kielenkäyttäjän opas*. Kirjayhtymä, Helsinki.

Karlsson, Fred 2009. *Suomen peruskielioppi*. 4. laajennettu ja uudistettu painos. SKS, Helsinki

- Karttunen, Kaarina 1989. Stadi on hervoton pleisi. *Nykysuomen sanavarat*, s. 148–164. Toim. Pirjo Rantalainen ja Jouko Vesikansa. WSOY, Porvoo.
- KS = *Kielitoimiston sanakirja 1–3* 2012. 3. uudistettu painos. Kotimaisten kielten keskus, Helsinki.
- 2024. Helsinki: Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 35. URN:NBN:fi:kotus-201433. Päivitettävä julkaisu. Päivitetty 19.3.2024. Viitattu 1.4.2026. Saatavissa: <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi>.
- Koivisto, Vesa 2013. *Suomen sanojen rakenne*. SKS, Helsinki.
- 2006. Suomen sananjohdon morfofonologiaa. *Virittäjä* 110 (4). Viitattu 11.12.2025. Saatavissa: <https://journal.fi/virittaja/article/view/40521>.
- Kotus = Kotimaisten kielten keskus.
- 2024. Kuukauden sana toukokuussa on maastopalovaroitus. [Verkkojulkaisu.] Viitattu 17.4.2025. Saatavissa: <https://kotus.fi/kuukauden-sana-toukokuussa-2024-on-maastopalovaroitus/>.
- n.d. Ajantasainen yleiskielen sanakirja. Viitattu 13.5.2025. [Verkkojulkaisu.] Saatavissa: <https://kotus.fi/sanakirjat/kielitoimiston-sanakirja/perustietoa-kielitoimiston-sanakirjasta/ajantasainen-yleiskielen-sanakirja/>.
- Kudashev, Igor 2013. Sanakirjan suunnittelu ja siihen vaikuttavat tekijät. *Hyvä sanakirja: Tieteellisiä, käytännöllisiä ja eettisiä näkökulmia leksikografiaan*, s. 21–34. Toim. Laura Tyysteri ja Kaisa Lehtosalo. Turun yliopisto, Turku.
- Kulonen, Ulla-Maija 1996. *Sanojen alkuperä ja sen selittäminen: Etymologista leksikografiaa*. SKS, Helsinki.
- Kytömäki, Leena 1977. *Suomen verbijohdosten generointia*. [Lisensiaatintyö.] Turun yliopisto, Turku.
- 1990. Nominikantaisten verbijohdosten rakennemalleja. *Sananjalka* 32, s. 49–76. Viitattu 17.12.2025. DOI: <https://doi.org/10.30673/sja.86525>.
- 1991. Mikä on johdosten paikka? *Sananjalka* 33, s. 7–30. Viitattu 7.2.2026. DOI: <https://doi.org/10.30673/sja.86530>.
- 1992a. *Suomen verbiderivaation kuvaaminen 1600-luvulta nykypäiviin*. Turun yliopisto, Turku.
- 1992b. Suomen verbinjohto ja sen kuvausongelmat. *Sananjalka* 34, s. 69–76. Viitattu 25.1.2026. DOI: <https://doi.org/10.30673/sja.86542>.

- Lauerma, Petri 2020. Uudissanasto 80 ja sanojen jakauman muutokset. *Kielikello* (3). [Verkojulkaisu.] Kotimaisten kielten keskus. Viitattu 28.11.2025. Saatavissa: <https://kielikello.fi/uudissanasto-80-ja-sanojen-jakauman-muutokset/>.
- Lehtosalo, Kaisa ja Laura Tyysteri 2013. Sanakirjatyön valinnat ja leksikografian ammatitietikka. *Hyvä sanakirja: Tieteellisiä, käytännöllisiä ja eettisiä näkökulmia leksikografiaan*, s. 9–20. Toim. Laura Tyysteri ja Kaisa Lehtosalo. Turun yliopisto, Turku.
- Mattiello, Elisa 2018. New words, neologisms and nonce words. *Analogy in word-formation: a study of English neologisms and occasionalisms*, s. 23–35. De Gruyter Mouton, Berlin. Viitattu 13.2.2026. DOI: <https://doi.org/10.1515/9783110551419>.
- NS = *Nykysuomen sanakirja 1–6*: lyhentämätön kansanpainos 1996. Valtion toimeksiannosta teettänyt SKS 1951–1961. 14. painos. WSOY, Porvoo, Helsinki, Juva.
- Paulsen, Geda 2011. *Causation and Dominance: A study of Finnish Causative Verbs Expressing Social Dominance*. Åbo Akademi University Press, Turku.
- Paunonen, Heikki ja Marjatta Paunonen 2000. *Tsennaaks Stadii, bonjaaks slangii: Stadin slangin suursanakirja*. WSOY, Helsinki.
- Penttilä, Aarni 1963. *Suomen kielioppi*. 2. painos. WSOY, Porvoo.
- PS = *Suomen kielen perussanakirja*. Valtion painatuskeskus – Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 1990–1994. Helsinki.
- Rapolan 1800-luvun sanasto*. Kokoaja Petri Lauerma. [Online-tietokanta.] Viitattu 25.1.2026. Saatavissa: https://sanat.csc.fi/wiki/Rapolan_1800-sanasto.
- Rapola, Martti 1960. *Sanojemme ensiesiintymiä Agricolasta Yrjö Koskiseen: valikoima*. SKS, Helsinki.
- Räisänen, Alpo 1995. Frekventatiivijohdosten viidakossa. [Kirja-arvio.] *Virittäjä* 99 (3), s. 453–459. Viitattu 10.2.2026. Saatavissa: <https://journal.fi/virittaja/article/view/38816>.
- Sajavaara, Paula 1989. Vierassanat. *Nykysuomen sanavarat*, s. 64–126. Toim. Pirjo Rantalainen ja Jouko Vesikansa. WSOY, Porvoo.
- SES = *Suomen etymologinen sanakirja* 2026. Helsinki: Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 72. URN:NBN:fi:kotus-202259. Päivitetty 19.2.2026. Viitattu 29.3.2026. Saatavissa <https://kaino.kotus.fi/suomenetymologinensanakirja>.
- SKS = Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- SMS = *Suomen murteiden sanakirja* 2025. Helsinki: Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 30. URN:NBN:fi:kotus-201110. Päivitettävä julkaisu. Päivitetty 10.10.2025. Viitattu 17.2.2026. Saatavissa <https://kaino.kotus.fi/sms/>.

- Suihkonen, Pentti 1994. *Frekventatiividerivaatio suomen murteissa: Morfologis-fonologista tarkastelua*. SKS, Helsinki.
- Söderlund, Mats ja Niklas Wahrman 2010. *Urbaani sanakirja*. Tammi, Helsinki.
- Tuomi, Tuomo 1989. Yleiskielemme murrepohjainen sanasto. *Nykysuomen sanavarat*, s. 28–56. Toim. Pirjo Rantalainen ja Jouko Vesikansa. WSOY, Porvoo.
- Tyysteri, Laura 2015. *Aamiaiskahvilasta ötökkätarjontaan: Suomen kirjoitetun yleiskielen morfosyntaktisten yhdyssanarakenteiden produktiivisuus*. [Väitöskirja.] Turun yliopisto, Turku.
- Uudissanasto 80* 1979. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. (1979). SKS ja WSOY, Helsinki.
- Vesikansa, Jouko 1977. *Nykysuomen oppaita 2: johdokset*. WSOY, Porvoo.
- VISK = Auli Hakulinen, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heino-
nen ja Irja Alho 2004. *Iso suomen kielioppi*. SKS, Helsinki. [Verkkoversio.] Viitattu
10.1.2026. Saatavissa: <http://scripta.kotus.fi/visk> URN:ISBN:978-952-5446-35-7.